

Územně analytické podklady Moravskoslezského kraje

ÚPLNÁ AKTUALIZACE 2021

ROZBOR UDRŽITELNÉHO ROZVOJE ÚZEMÍ

OBSAH

| | |
|---|----|
| 1. METODICKÝ POSTUP ROZBORU UDRŽITELNÉHO ROZVOJE ÚZEMÍ..... | 2 |
| 2. ZJIŠTĚNÍ A ZHODNOCENÍ POZITIV A NEGATIV V ÚZEMÍ | 2 |
| 2.1. ŠIRŠÍ ÚZEMNÍ VZTAHY | 3 |
| 2.2. PROSTOROVÉ A FUNKČNÍ USPOŘÁDÁNÍ ÚZEMÍ | 3 |
| 2.3. STRUKTURA OSÍDLENÍ..... | 4 |
| 2.4. SOCIODEMOGRAFICKÉ PODMÍNKY A BYDLENÍ | 4 |
| 2.5. PŘÍRODA A KRAJINA..... | 4 |
| 2.6. VODNÍ REŽIM A HORNINOVÉ PROSTŘEDÍ | 5 |
| 2.7. KVALITA ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ..... | 6 |
| 2.8. ZEMĚDĚLSKÝ PŮDNÍ FOND A POZEMKY URČENÉ K PLNĚNÍ FUNKCÍ LESA | 6 |
| 2.9. OBČANSKÁ VYBAVENOST VČETNĚ JEJÍ DOSTUPNOSTI A VEŘEJNÁ PROSTRANSTVÍ.... | 7 |
| 2.10. DOPRAVNÍ A TECHNICKÁ INFRASTRUKTURA VČETNĚ JEJICH DOSTUPNOSTI..... | 7 |
| 2.11. EKONOMICKÉ A HOSPODÁŘSKÉ PODMÍNKY | 8 |
| 2.12. REKREACE A CESTOVNÍ RUCH | 9 |
| 2.13. BEZPEČNOST A OCHRANA OBYVATEL | 10 |
| 3. OBECNÁ VÝCHODISKA A METODICKÝ POSTUP HODNOCENÍ PILÍŘŮ UDRŽITELNÉHO ROZVOJE | 10 |
| 3.1. OBECNÁ VÝCHODISKA..... | 10 |
| 3.2. METODICKÝ PŘÍSTUP | 11 |
| 4. VYHODNOCENÍ ÚZEMNÍCH PODMÍNEK A POTENCIÁLŮ PODLE JEDNOTLIVÝCH PILÍŘŮ UDRŽITELNÉHO ROZVOJE | 12 |
| 4.1. VYHODNOCENÍ ÚZEMNÍCH PODMÍNEK A POTENCIÁLŮ PRO PŘÍZNIVÉ ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ..... | 12 |
| 4.2. VYHODNOCENÍ ÚZEMNÍCH PODMÍNEK SOUDRŽNOSTI SPOLEČENSTVÍ OBYVATEL | 20 |
| 4.3. VYHODNOCENÍ ÚZEMNÍCH PODMÍNEK A POTENCIÁLŮ HOSPODÁŘSKÉHO PILÍŘE..... | 31 |
| 5. VYHODNOCENÍ VZÁJEMNÝCH VAZEB POTENCIÁLŮ A TRENDŮ VÝVOJE..... | 41 |
| 5.1. VYHODNOCENÍ VZÁJEMNÝCH VAZEB POTENCIÁLŮ | 41 |
| 5.2. VYHODNOCENÍ TRENDŮ VÝVOJE ÚZEMÍ MORAVSKOSLEZSKÉHO KRAJE..... | 42 |
| 6. URČENÍ PROBLÉMŮ K ŘEŠENÍ V ÚZEMNĚ PLÁNOVACÍCH DOKUMENTACÍCH, PŘÍPADNĚ ÚZEMNÍCH STUDIIÍCH | 45 |
| 6.1. POŽADAVKY NA ZMÍRNĚNÍ NEBO OMEZENÍ URBANISTICKÝCH, DOPRAVNÍCH NEBO HYGIENICKÝCH ZÁVAD | 45 |
| 6.2. POŽADAVKY NA ZMÍRNĚNÍ NEBO OMEZENÍ VZÁJEMNÝCH STŘETŮ ZÁMĚRŮ NA PROVEDENÍ ZMĚN V ÚZEMÍ A STŘETŮ ZÁMĚRŮ S LIMITY VYUŽITÍ ÚZEMÍ S HODNOTAMI..... | 45 |
| 6.3. POŽADAVKY NA ZMÍRNĚNÍ NEBO OMEZENÍ NEGATIV V ÚZEMÍ, VYUŽITÍ POTENCIÁLŮ ÚZEMÍ A NA SNÍŽENÍ NEVYVÁŽENÉHO VZTAHU PODMÍNEK PRO PŘÍZNIVÉ ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ, HOSPODÁŘSKÝ ROZVOJ A SOUDRŽNOST SPOLEČENSTVÍ OBYVATEL | 45 |

1. METODICKÝ POSTUP ROZBORU UDRŽITELNÉHO ROZVOJE ÚZEMÍ

Rozbor udržitelného rozvoje území aktualizace ÚAP MSK 2021 je zaměřen na splnění následujících cílů a úkolů:

- zjištění a vyhodnocení pozitiv a negativ v území
- vyhodnocení územních podmínek a potenciálů jednotlivých pilířů udržitelného rozvoje území včetně jejich vzájemných vazeb a trendů vývoje území, a to pro:
 - příznivé životní prostředí
 - hospodářský rozvoj
 - soudržnost společenství obyvatel
- určení problémů k řešení v ÚPD, vyplývajících
 - z urbanistických, hygienických, dopravních nebo jiných územně technických závad
 - vzájemných střetů záměrů na provedení změn v území a střetů těchto záměrů s limity využití území a s hodnotami v území
 - odstranění nebo zmírnění vlivů negativ v území
 - využití potenciálů rozvoje území
 - snížení nevyváženého vztahu podmínek pro příznivé životní prostředí, pro hospodářský rozvoj a pro soudržnost společenství obyvatel

Textová část rozboru udržitelného rozvoje území, která tvoří obsah tohoto svazku, je strukturována dle výše uvedeného členění.

Oddíl *VYHODNOCENÍ ÚZEMNÍCH PODMÍNEK A POTENCIÁLŮ JEDNOTLIVÝCH PILÍŘŮ UDRŽITELNÉHO ROZVOJE ÚZEMÍ VČETNĚ JEJICH VZÁJEMNÝCH VAZEB A TRENDŮ VÝVOJE ÚZEMÍ* je zpracován s využitím podkladové studie RNDr. Milana Poledníka.

Grafickou část tvoří výkres problémů k řešení v územně plánovacích dokumentacích, případně územních studiích – problémový výkres.

2. ZJIŠTĚNÍ A ZHODNOCENÍ POZITIV A NEGATIV V ÚZEMÍ

Základem rozboru udržitelného rozvoje území ÚAP je zjištění a zhodnocení pozitiv a negativ v území v rámci 13 hlavních tematických okruhů:

- 1) širší územní vztahy
- 2) prostorové a funkční uspořádání území
- 3) struktura osídlení
- 4) sociodemografické podmínky a bydlení
- 5) příroda a krajina
- 6) vodní režim a horninové prostředí
- 7) kvalita životního prostředí
- 8) zemědělský půdní fond a pozemky určené k plnění funkcí lesa
- 9) občanská vybavenost včetně její dostupnosti a veřejná prostranství

- 10) dopravní a technická infrastruktura včetně jejich dostupnosti
- 11) ekonomické a hospodářské podmínky
- 12) rekreace a cestovní ruch
- 13) bezpečnost a ochrana obyvatel

2.1. ŠIRŠÍ ÚZEMNÍ VZTAHY

Zhodnocení pozitiv:

- Potenciál pro hospodářskou a kulturní spolupráci a rozvoj cestovního ruchu s přílehlými oblastmi Polska (Województwo Śląskie, Województwo Opolskie) a Slovenska (Žilinský samosprávny kraj).
- Dosažitelnost mezinárodních letišť V Katovicích a Krakově.
- Kvalitní a rychlé spojení s hlavním městem po železnici díky konkurenci dopravců.
- Pokročilá příprava výstavby vysokorychlostní železniční trati přes Olomoucký kraj do Ostravy-Svinova, ve výhledu je pokračování do Polska.
- Potenciál letiště Ostrava-Mošnov ve vazbě na připravované logistické centrum.

Zhodnocení negativ:

- Okrajová poloha v rámci ČR a značná vzdálenost od Prahy.
- Bariéry na hranicích kraje – Jeseníky, Beskydy, vojenský újezd Libavá.
- Spojení po dálnici není kvůli přehlcení úseku Brno-Praha uspokojivé. Čím dál více chybí rychlostní propojení v trase silnice I/35 (Mohelnice-Hradec Králové).
- Klesající přepravní výkon v osobní dopravě letiště Ostrava-Mošnov.
- Katovická aglomerace jako zdroj emisí a jedním z faktorů zhoršeného ovzduší v MSK.
- Navazující území sousedních států nepatří mezi ekonomicky úspěšné.

2.2. PROSTOROVÉ A FUNKČNÍ USPOŘÁDÁNÍ ÚZEMÍ

Zhodnocení pozitiv:

- Ostravská aglomerace v širším pojetí, tj. cca území od Opavy až po Český Těšín a od Bohumína po Nový Jičín představuje hustě obydlené území se silnými hospodářskými vazbami.
- Kvalitní občanská vybavenost vyššího řádu v centrální části kraje (zdravotnictví, školství, kultura, sport).
- Podbeskydí jako kvalitní lokalita pro bydlení s dobrou dopravní vazbou na centrum aglomerace.

Zhodnocení negativ:

- Odlehlost jihovýchodní a zejména severozápadní části kraje vzhledem k jeho centru, časově náročná dopravní dostupnost.
- Vnitřní periferie – strukturálně postižené území – Osoblažsko, Vítkovsko.

2.3. STRUKTURA OSÍDLENÍ

Zhodnocení pozitiv:

- Velká sídla ve střední a východní části kraje plní funkci významných subregionálních center (Opava, Frýdek-Místek).
- Další města (ORP) jsou významná nabídkou pracovních příležitostí (Třinec, Nový Jičín, Krnov, Bruntál, Kopřivnice) nebo kultury (Český Těšín, Opava, Nový Jičín).

Zhodnocení negativ:

- Administrativní rozdělení kraje na okresy a obce s rozšířenou působností (ORP) neodpovídá přirozeným funkčním regionům.
- Disproporce mezi významem jednotlivých ORP i počtem obcí, které zahrnuje jejich správní území.
- Oslabená soudržnost společenství obyvatel v územích, která prošla po druhé světové válce téměř kompletní výměnou obyvatelstva.
- Oslabená soudržnost společenství obyvatel v územích, kde došlo k zániku pracovních příležitostí – státních statků, tradičních výrobních závodů (textilní průmysl), dolů a hutí.
- Srůstání sídel živelnou urbanizací na severovýchodě kraje a v Podbeskydích.
- Suburbanizace projevující se vylidňováním měst (s výjimkou Frýdlantu nad Ostravicí).
- Živelná urbanizace území v dobré dojížděkové vzdálenosti do center (Podbeskydích, okolí měst).

2.4. SOCIODEMOGRAFICKÉ PODMÍNKY A BYDLENÍ

Zhodnocení pozitiv

- Nižší ceny bytů v porovnání s průměrem ČR.
- Bytová výstavba stále pokračuje, ovšem až na výjimky se realizuje rodinnými domy.
- Potenciál neobydlených bytů (domů) pro druhé bydlení v západní části kraje.

Zhodnocení negativ

- Oslabení měst úbytkem obyvatel a vylidňováním některých jejich částí.
- Negativní vývoj podmínek pro bydlení ve městech způsobený nárůstem individuální dopravy ze suburbí a s tím souvisejícím hlukem a zhoršeným stavem ovzduší (další odliv obyvatel a další nárůst dopravy, protože suburbie plní většinou pouze rezidenční funkci).
- Převážně nekoncepční nová bytová výstavba (rodinné domy) bez odpovídající dopravní a technické infrastruktury, veřejných prostranství a občanské vybavenosti.
- Negativní saldo počtu obyvatel jak přirozenou měnou, tak migrací.
- Obecně nižší úroveň vzdělání obyvatel kraje v porovnání s průměrem ČR.
- Obecně nižší sídelní stabilita obyvatel v porovnání s průměrem ČR.

2.5. PŘÍRODA A KRAJINA

Zhodnocení pozitiv

- Plán regionálního ÚSES, který je zapracován do pořizované aktualizace ZÚR MSK.
- Kraj má pořízenou kvalitní územní studii krajiny, zapracovanou v ZÚR MSK.
- 3 chráněné krajinné oblasti, přírodní parky, mnohá maloplošná chráněná území a lokality soustavy Natura 2000.
- Výskyt jedinečně dochovaných historických krajinných struktur
 - pásy záhumenicových plužin v několika lokalitách Jesenicka, z nichž nejvýznamnější je Holčovicko
 - enklávy kulturního bezlesí v Beskydech

Zhodnocení negativ

- ÚSES zůstává stále více plánem než skutečností, mimo pozemkové úpravy se jej nedaří realizovat.
- Pokračující zábor zemědělské půdy a volné krajiny ve prospěch řídké neefektivní zástavby.
- Předimenzovaná chatoviště v Jeseníkách, Beskydech a kolem vodních nádrží.
- Dochované krajinné struktury v Jeseníkách jsou ohrožovány novou zástavbou a cíleným i sukcesním zalesňováním.
- Dochované krajinné struktury v Beskydech se zmenšují cíleným i sukcesním zalesňováním.

2.6. VODNÍ REŽIM A HORNINOVÉ PROSTŘEDÍ

Zhodnocení pozitiv

- Vodní nádrže (celkem 8) sloužící jako zásobárna pitné nebo užitkové vody, jako protipovodňová opatření a zajištění dostatečného průtoku pro biotu.
- Protipovodňová opatření formou suchých nádrží a úpravy toků.
- Výkonnou vodohospodářskou soustavu kraje tvoří celý komplex vodních nádrží, odběrů vody z toků, převodů vody a dopravy vody pitné a užitkové do spotřebišť.
- Četné přírodní léčivé zdroje minerálních vod.
- Dosud nevytěžená ložiska černého uhlí, cihlářské hlíny, vápence a štěrku.
- Potenciál využití důlních vod jako geotermálního zdroje energie.

Zhodnocení negativ

- Nedostatečně chráněná sídla proti povodním (Krnovsko, Opavsko, Ostrava-Svinov aj.).
- Zastavitelné plochy pro bydlení navržené v záplavových územích.
- Problémy narušení vodního režimu průmyslovou činností ve střední a severovýchodní části kraje (Ostravsko, Karvinsko, Třinecko) – bezodtoká území, devastovaná jsou koryta toků.
- Povrchové i podzemní vody jsou znečišťovány vypouštěním odpadních vod včetně slaných důlních vod.

- Rozkolísání velikosti povrchového odtoku se změnami splaveninového režimu, zrychlením odtoku velkých vod, zmenšením zásob podzemní vody a snížením samočisticí schopnosti toků.

2.7. KVALITA ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ

Zhodnocení pozitiv

- Klesající emise z vyjmenovaných stacionárních zdrojů REZZO 1 a REZZO 2.
- Klesající emise polutantů PM10, PM2.5 i benzo(a)pyrenu.
- Celkové zlepšení stavu ovzduší proti období před rokem 1990.
- Lokality s kvalitním ovzduším i v rámci ČR (Karlova Studánka).
- Velká plocha lesních porostů i nelesní zeleně v rámci kraje.
- Harmonická krajina se zachovanými krajinnými strukturami a kulturními dominantami.
- Plynofikace obcí.

Zhodnocení negativ

- Neklesající emise z lokálních topenišť (REZZO 3).
- Stoupající emise z mobilních zdrojů (REZZO 4), zvláště vlivem nárůstu automobilové dopravy.
- Pokles emisí nekopíruje pokles imisí (imise klesají pomaleji).
- Negativní percepce stavu ovzduší na Ostravsku, která nezohledňuje zlepšení stavu.
- Nárůst hluku z dopravy v obytném území, obzvláště u příjezdových komunikací do měst.
- Nadměrné rozšíření chatových osad v atraktivní krajině Beskyd a Jeseníků a kolem vodních nádrží.

2.8. ZEMĚDĚLSKÝ PŮDNÍ FOND A POZEMKY URČENÉ K PLNĚNÍ FUNKCÍ LESA

Zhodnocení pozitiv

- Úrodné půdy zejména ve sníženinách a v nivách řek.
- Velký podíl zemědělské půdy ekologicky využívané jako pastviny v západní části kraje (Jesenicko).
- Velký podíl lesního půdního fondu na území kraje.

Zhodnocení negativ

- Masivní úbytek zemědělské půdy ve prospěch neefektivní řídké zástavby.
- Nadměrná velikost půdních bloků v intenzivně zemědělsky hospodařících oblastech.
- Ztráta půdy větrnou a vodní erozí při nevhodném hospodaření.
- Ztráta půdy zalesňováním dotovaným ze strany státu.
- Kůrovcová kalamita jako důsledek enormního sucha a nevhodné druhové skladby lesních porostů.

2.9. OBČANSKÁ VYBAVENOST VČETNĚ JEJÍ DOSTUPNOSTI A VEŘEJNÁ PROSTRANSTVÍ

Zhodnocení pozitiv

- V porovnání s průměrem ČR celkově vyšší standard zařízení občanské vybavenosti, především v jádrovém území kraje.
- Nadstandardní vybavenost kulturními zařízeními v krajském městě a dále ve městech Opava, Frýdek-Místek, Nový Jičín a Český Těšín.
- Knihovna téměř ve všech obcích kraje.
- Široká nabídka středních škol.
- Pracoviště vysokých škol v krajském městě i mimo ně (Opava, Karviná).
- Dostatečně hustá síť nemocnic na celém území kraje.
- Dobrá situace ve vybavenosti zařízeními základní občanské vybavenosti (pošta, škola a zdravotnické zařízení) v naprosté většině obcí.
- Uspokojivá vzdálenostní dostupnost zdravotnických zařízení pro akutní stavy na většině území kraje.
- Zlepšující se stav veřejných prostranství ve městech i na venkově.

Zhodnocení negativ

- Horší vybavenost ambulantními lékařskými pracovišti (zejména stomatologie) na západě kraje.
- Klesající počet studentů vysokých škol.
- Chybějící funkční veřejná prostranství na vesnicích i některých městech.
- Malé obce bez komunitního centra (kulturního domu, hospody) jako místa pro setkávání a pořádání kulturních akcí a zájmové činnosti.
- Nedostatek pobytových zařízení pro seniory.

2.10. DOPRAVNÍ A TECHNICKÁ INFRASTRUKTURA VČETNĚ JEJICH DOSTUPNOSTI

Zhodnocení pozitiv – doprava

- Zařazení nadřazené dopravní infrastruktury kraje do evropských přepravních sítí a struktur
 - dálnice D1 s vazbou na polskou dálniční síť
 - modernizované koridorové železniční tratě č. 270 a 320
 - veřejné mezinárodní letiště Leoše Janáčka Ostrava s připravovaným veřejným logistickým centrem
 - postupně dokončovaná silnice R48, navazující v prostoru Bělotína na dálnici D1 a pokračující ve směru na Frýdek-Místek a Český Těšín s rozvětvením na Polsko (prostor Bielsko-Biala) a prostřednictvím silnice I/11 na Slovensko (prostor Žiliny a Pováží)
 - připravovaná vysokorychlostní železniční trať
- Hustá síť a dobrá dopravní dostupnost silnic I. třídy.
- Hustá síť železnic.

- Rozšiřování sítě bezpečných cyklostezek pro podporu udržitelné dopravy ve městech.

Zhodnocení negativ – doprava

- Přetrvávající upřednostňování automobilové dopravy před ostatními udržitelnějšími druhy dopravy.
- Odliv cestujících z hromadné dopravy a její zaostávání v komfortu cestování (omezování spojů, prodlužování intervalů, nutnost přestupů).
- Nízké pokrytí dopravními sítěmi v oblasti Bílovecka a Vítkovska.
- Zastaralá lanová dráha na Pustevny a Javorový.
- Nenávaznost cyklostezek, nutnost pohybu cyklistů po frekventovaných komunikacích.
- Příliš velké rozestupy lávek pro pěší a cyklisty přes velké řeky (Odra a Ostravice na území Ostravy).

Zhodnocení pozitiv – technická infrastruktura

- Dobré pokrytí kraje přenosovou i distribuční sítí el. energie.
- Vlastní výroba energie v tepelných elektrárnách.
- Uspokojivé pokrytí domácností zásobováním plynem.
- Kanalizace s ČOV ve větších sídlech.
- Systém centrálního zásobování teplem ve městech.

Zhodnocení negativ – technická infrastruktura

- Tepelné elektrárny a teplárny i přes značné zlepšení jako hlavní producent emisí NO_x a SO₂.
- Nedostatečný podíl obnovitelných zdrojů energie.
- Mnoho obcí bez kanalizace nebo s nedostatečným čištěním splaškových vod.
- Tlak na výstavbu větrných elektráren i v krajinářsky hodnotných územích.
- Tlak na výstavbu fotovoltaických elektráren na zemědělské půdě.
- Neefektivní rozvody tepla s velkými ztrátami.

2.11. EKONOMICKÉ A HOSPODÁŘSKÉ PODMÍNKY

Zhodnocení pozitiv

- Významné průmyslové zóny na území kraje (Kopřivnice-Vlčovice, Ostrava-Hrabová, Karviná-Nové Pole, Ostrava-Mošnov, Havířov-Dukla; ve stádiu příprav průmyslová zóna Barbora na Karvinsku v místě brownfieldu).
- Plánované rozšíření rozvojové plochy nadmístního významu v prostoru letiště Ostrava-Mošnov pro multimodální logistické centrum.
- Výrobní areál firmy HMMC v Nošovicích generující rozvoj souvisejících výrobních odvětví a nová pracovní místa.
- Sídla významných firem v oboru informačních technologií (Tieto Czech s.r.o., OKIN BPS a.s. aj.).

- Rozvoj „chytrých“ technologií ve vazbě na vědu, výzkum a inovace (VŠB-TUO, VVUÚ, a.s. aj.).

Zhodnocení negativ

- Útlum odvětví, kterým dominovala těžba černého (koksovatelného) uhlí, hutnictví železa a oceli, chemie a těžké strojírenství a nedostatečná nabídka „náhradních“ pracovních míst.
- Redukce pracovních míst v zemědělství a lesnictví.
- Přetrvávající orientace na výrobu s malou přidanou hodnotou, relativně malá nabídka atraktivních pracovních míst pro absolventy vysokých škol.
- Absence sídel centrálních orgánů jako potenciálních zaměstnavatelů.
- Nadprůměrná nezaměstnanost v rámci ČR.
- Absolutní nedostatek volných pracovních míst v některých oblastech (Osoblažsko, Vítkovsko, Bruntálsko).
- Nízká míra podnikatelské aktivity.

2.12. REKREACE A CESTOVNÍ RUCH

Zhodnocení pozitiv

- Atraktivní horská krajina Beskyd s turistickými chatami na mnohých vrcholech.
- Atraktivní horská krajina Jeseníků s místy nedotčenou přírodou.
- Rekreační potenciál oblastí Opavského Slezska, Poodří a Těšínského Slezska.
- Dobrá vybavenost středisek zimní rekreace Bílá, Kopřivná a Karlov (Malá Morávka).
- Udržované běžecké trasy v Jeseníkách a Beskydech.
- Rostoucí podíl cyklostezek na cyklistických trasách.
- Dobré možnosti krátkodobé příměstské rekreace, zejména podél řek Opavy, Odry, Ostravice a Olše.
- Rekreace u přehradních nádrží.

Zhodnocení negativ

- Přehlčení některých atraktivních cílů cestovního ruchu (Lysá Hora, Pustevny).
- Nedostatečná kapacita a vybavenost většiny lyžařských středisek.
- Zastaralé sedačkové lanovky na Pustevny a vrch Javorový.
- Nevyhovující dopravní řešení přístupu na Praděd a na Pustevny.
- Zhoršená kvalita vody ke koupání ve vodních nádržích.
- Nedostatečná kapacita veřejných koupališť a krytých bazénů.
- Nedostatek ubytovacích kapacit vybavených pro případ špatného počasí (wellness).
- Nedostatečná provázanost poskytovatelů cestovního ruchu (absence jednotných permanentek aj.).
- Nevyužitý potenciál méně známých oblastí (Osoblažsko, Moravské Kravaňsko, Opavské Slezsko).

2.13. BEZPEČNOST A OCHRANA OBYVATEL

Zhodnocení pozitiv

- Špičkově vybavené integrované bezpečnostní centrum (IBC).
- Vymezené zóny havarijního plánování.
- Vymezená záplavová území a aktivní zóny, monitoring stavu vodních toků.

Zhodnocení negativ

- Množství lokalit se starou ekologickou zátěží, zejména v místech po ukončené výrobě (hutnictví, chemie) nebo dobývání ložisek.
- Potenciální a aktivní sesuvná území a svahové deformace jako důsledek těžby (Karvinsko) i nestabilní horninové skladby (Beskydy).
- Objekty bydlení a občanské vybavenosti umístěné v záplavovém území.

3. OBECNÁ VÝCHODISKA A METODICKÝ POSTUP HODNOCENÍ PILÍŘŮ UDRŽITELNÉHO ROZVOJE

3.1. OBECNÁ VÝCHODISKA

Pro hodnocení potenciálů dle jednotlivých pilířů udržitelného rozvoje území je možno vycházet z následující definice:

„Potenciál krajiny / krajinný potenciál je schopnost krajiny poskytovat určité možnosti a předpoklady pro různorodé využívání krajiny s cílem uspokojit potřeby lidské společnosti.“

Jedná se o „antropocentrickou“ definici vycházející z širšího konceptu Evropské úmluvy o krajině, umožňující plnou implementaci této úmluvy do systému územního plánování a vzájemnou integraci územního plánování a „krajinného plánování“.

V klasickém pojetí je možno v rámci území (krajiny) hovořit o řadě potenciálů – sídelním, ekonomickém (hospodářském), biotickém, vodohospodářském, surovinovém, rekreačním. Přístup k hodnocení potenciálů z hlediska tří pilířů udržitelného rozvoje jednoznačně ukotvuje pohled na potenciály vymezené v rámci hodnocení jednotlivých tematických okruhů. Hodnocení jednotlivých potenciálů v rámci různých pilířů může být odlišné. Řešení rozporů by pak mělo být opřeno zejména o porovnání percepce těchto problémů obyvateli území a odborného poznání (expertní analýzy), založené na přezkoumatelných postupech. Dosud podceňovanou otázkou je, nakolik nadměrné kritické vnímání některého z pilířů udržitelného rozvoje zpětně deformuje jeho realitu, tj. nacházení pozitivních a negativních zpětných vazeb. Například nakolik nadměrné kritické vnímání parametrů životního prostředí vede k nadměrné migraci obyvatel, které dále podlamuje možnosti rozvoje dané lokality a zpětnou vazbou tak posiluje toto negativní vnímání. V praxi, v rámci úvah o potenciálu území, je pak nezbytné řešit zejména otázky únosné kapacity (zátěže) území, kdy jeho využití je limitováno z hlediska environmentálního (např. poškození životního prostředí), hospodářského (pokles hodnoty nemovitostí), ale i soudržnosti obyvatel území (např. odmítání růstu návštěvnosti u rekreačních území, lokalit). V řešeném území se jedná zejména o jeho sídelní, obslužný, hospodářský (výrobní) a pouze okrajově i surovinový potenciál, které vytváří celou řadu místních a regionálních vazeb, jež je nezbytné vnímat.

Právě výběr indikátorů v kombinaci s poznáním specifik území je jedním z hlavních východisek pro hodnocení obcí (území, krajiny).

3.2. METODICKÝ PŘÍSTUP

3.2.1. Výběr a hodnocení indikátorů

Výběr indikátorů v kombinaci s poznáním specifik území je jedním z hlavních východisek pro hodnocení obcí (území, krajiny). Pro výběr indikátorů (vycházející z dostupných ukazatelů pro sledované jevy) se vycházelo z následujících předpokladů:

- Jejich **celkový počet by v rámci pilíře neměl být vysoký**, aby ukazatele byly přehledné včetně vzájemných překrytí.
- Měla by existovat dobrá **dostupnost a spolehlivost** těchto ukazatelů (pozitivním příkladem jsou ukazatele o nezaměstnanosti).
- Mělo by se jednat o **ukazatele stavové i změnové**, odrážející trendy a částečně i reálný potenciál území.
- Otázkou je **uplatnění vah jednotlivých ukazatelů**. V této aktualizaci byly specifické váhy použity v omezené míře u hodnocení životního prostředí a soudržnosti obyvatel území, je však patrné, že většina ukazatelů se svou vahou mírně liší. V úvahu je nutno vzít i skutečnost, že pokud např. je u nezaměstnanosti použito několika „překrývajících“ se indikátorů, pak je váha jevu nezaměstnanosti několikanásobná.
- **Expertní korekce hodnocení** (odborného odhadu) je logická zejména u hodnocení pilíře životního prostředí, kde dostupnost syntetických indikátorů je malá (na rozdíl od hospodářského pilíře) a současně je velmi významná znalost území.
- U krajských ÚAP a ÚAP SO ORP by mělo být vnímáno **územní měřítko hodnocení** (počet hodnocených obcí). V rámci ÚAP SO ORP je možno pracovat s většími detaily (vybavenost obcí, občanská aktivita, tradice včetně územních a kulturních specifik).
- Předpokládá se, že přestože použité indikátory v rámci ÚAP kraje a SO ORP se mohou lišit, výsledky hodnocení by měly být podobné. ÚAP SO ORP by měly přinášet spíše zpřesnění hodnocení v rámci ÚAP MSK.
- Při hodnocení pozitiv a negativ územních podmínek je odlišen význam z hlediska rozboru vlastního udržitelného rozvoje území a systému územního plánování, uvedený v závorce (v obou případech je použita hodnotící stupnice 1 až 3, hodnota 1 označuje největší význam, vazbu).

Pro objektivní hodnocení je potřeba znát geografickou distribuci těchto jevů v rámci širšího celku, minimálně v rámci České republiky, s přihlédnutím k trendům v okolních zemích. Týká se to zejména sociálně demografických jevů, které jsou v ČR poměrně specifické. Pojetí (hodnocení) soudržnosti obyvatel území jako součástí kvality života je v jednotlivých zemích a regionech Evropy diferencovanější, než např. vnímání (posuzování) kvality životního prostředí či hospodářských jevů (např. nezaměstnanosti, příjmů).

Na základě analýzy dostupných ukazatelů byl proveden výběr vlastních indikátorů udržitelného rozvoje (viz popis u analýz jednotlivých pilířů udržitelného rozvoje). Výběr indikátorů pro hodnocení jednotlivých pilířů udržitelného rozvoje území významně ovlivňuje konečné výsledky. To je patrné zejména ze srovnání dosavadních výsledků hodnocení mezi ÚAP SO ORP a „krajskými“ ÚAP v rámci celé ČR.

Výrazný vliv má i nastavení hodnotících stupnic. U části ukazatelů neplatí, že minimální a maximální hodnoty jsou optimy. Omezení tohoto přístup je patrné zejména u pilíře soudržnosti obyvatel. Předností Moravskoslezského kraje je skutečnost, že nadměrný růst obcí, konkrétně bytové výstavby, srovnatelný se střeďočeským krajem, hrozí pouze u několika obcí. Na druhé straně se projevuje nekoordinované rozrůstání zástavby do volné krajiny bez odpovídající dopravní a technické infrastruktury.

Publikovaná *Metodika sledovaných jevů pro územně analytické poklady* (MMR 2020) přináší především popis zdrojů těchto dat a definice, nikoliv však doporučení pro jejich aplikaci ve funkci ukazatelů (indikátorů). Chybějící interpretace jevů je zásadním nedostatkem pro územní interpretaci dat z hlediska udržitelného rozvoje území a vlastního územního plánování v situaci, kdy se názory odborníků a zpracovatelů ÚAP mnohdy výrazně liší. Částečným problémem je nadměrný počet ukazatelů bez výraznější vypovídací schopnosti.

Pro hodnocení udržitelného rozvoje MSK je použita metoda **multikriteriálního hodnocení v kombinaci s expertním hodnocením**. K uplatnění této metody vede zkušenost s omezenou komplexností podkladů pro hodnocení jednotlivých pilířů a na druhé straně znalost specifík území.

Pro hodnocení vývoje (stavu) indikátorů v obcích Moravskoslezského kraje je použita sedmibodová hodnotící stupnice, podobně jak u předchozích ÚAP MSK, aby bylo zajištěno dostatečné rozlišení hodnot, ale i dlouhodobá porovnatelnost hodnocení.

U části ukazatelů popisujících jednotlivé jevy, např. ovzduší, bylo přistoupeno k expertnímu hodnocení, zejména u pilíře životního prostředí a hospodářského pilíře. Obecně se ukazuje, že mechanické převzetí hodnocení je mnohdy poměrně zavádějící (viz popisy u jednotlivých ukazatelů).

3.2.2. Stupnice hodnocení indikátorů

Sedmibodová hodnotící stupnice vyjadřuje stav od velmi dobrého po velmi špatný vzestupně:

- 1 = velmi dobrý, tj. nejpříznivější stav (vývoj)
- 2 = dobrý stav (vývoj)
- 3 = nadprůměrný stav (vývoj)
- 4 = průměrný (stále ještě pozitivně hodnocená hodnota)
- 5 = podprůměrný stav či vývoj (mírně negativní hodnota)
- 6 = špatný stav (vývoj)
- 7 = velmi špatný stav (vývoj), tj. nejméně příznivý stav (vývoj)

Zásadním omezením stávajícího hodnocení jsou chybějící analýzy na úrovni celé ČR (např. v rámci podkladů pro formulování Politiky územního rozvoje, ale i systému regionálního a oborového plánování – školství, zdravotnictví). Proto byly využity dostupné zdroje, např. v minulosti provedené při vymezování hospodářsky problémových regionů v ČR.

V textu je používán termín *širší Bruntálsko*, zahrnující kromě okresu Bruntál a SO ORP Vítkov i přesahy do SO ORP Opava. Region *Podbeskydí* je definován jako pás území od SO ORP Frenštát pod Radhoštěm, přes SO ORP Frýdlant nad Ostravicí, Frýdek-Místek až po SO ORP Třinec.

4. VYHODNOCENÍ ÚZEMNÍCH PODMÍNEK A POTENCIÁLŮ PODLE JEDNOTLIVÝCH PILÍŘŮ UDRŽITELNÉHO ROZVOJE

4.1. VYHODNOCENÍ ÚZEMNÍCH PODMÍNEK A POTENCIÁLŮ PRO PŘÍZNIVÉ ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ

4.1.1. Vyhodnocení územních podmínek pro příznivé životní prostředí

Kvalita životního prostředí je stále významněji vnímaným faktorem z hlediska udržitelného rozvoje, což má i svůj silný odraz v navazujícím legislativním a mediálním prostředí. Právě legislativní ukotvení (nejnověji z hlediska Evropské úmluvy o krajině) je na rozdíl od podmínek hospodářského pilíře a pilíře soudržnosti obyvatel území výrazně vyšší.

Při srovnání v rámci ČR je řešené území Moravskoslezského kraje jako celek stále poměrně rozporuplně vnímáno z hlediska podmínek životního prostředí. Negativní je vnímání zejména vlastního území Ostravské aglomerace, pozitivní pak území ve vazbě na CHKO Jeseníky a Beskydy. Opomíjeny jsou pozitivní změny a trendy, zejména ve srovnání s jinými regiony ČR. Přitom je nutno rozlišovat vnímání a reálný stav životního prostředí. Příkladem může být rozpor mezi skutečnou zátěží komunikace a jejím posuzováním obyvateli konkrétní lokality, které je ovlivněno zájmovými skupinami, „místními opinion makery“. Právě tlaky zájmových skupin na vytváření povědomí jsou mnohdy velmi významné a deformující, jako je problematika bydlení a související suburbanizace.

Ovzduší

Výchozím podkladem hodnocení je *Situační zpráva o kvalitě ovzduší na území Moravskoslezského kraje za kalendářní rok 2019* (a zprávy předchozí). Současné pak podklady z Krajské hygienické stanice (KHS) v Ostravě.

Uvedená zpráva dokumentuje jak současný stav, tak dlouhodobý vývoj ovzduší s vývojovými řadami a metodickými poznámkami, včetně tzv. známých nejistot ovlivňujících závěry a interpretace. Vývoj v jednotlivých letech je výrazně ovlivněn rozptylovými podmínkami (průběhem počasí), bilancí emisí s Polskem, ale i „novým“ pohledem na malé zdroje znečištění REZZO 3 („lokální topeniště“) s mnoha proměnnými (vývoj cen paliv, dopadů dotací). Svou roli hraje také vazba odhadů vlivu mobilních zdrojů na intervaly sčítání dopravy, a nakonec i dosud „nepoznané“ procesy přeměny plynných emisí na sekundární částice reakcí v atmosféře. Zásadní skutečností je, že **pokles emisí škodlivin do ovzduší v období 2002–2019 není doprovázen proporcionálním poklesem imisí**. Přitom u těchto dlouhodobých řad by měla být patrná silná závislost (výrazná korelace). Pokud se tato závislost neprojevuje, pak je otázkou i přesnost měření, modelů a následně i zacílení (efektivnost) jednotlivých opatření. Podobná omezení spolehlivosti jsou patrná i při hledání míry vlivu kvality ovzduší jednotlivých druhů znečištění na délku a kvalitu lidského života. I přes tato analytická omezení je ovzduší přikládána vysoká váha (dvojnásobná) v rámci celkového hodnocení pilíře životního prostředí.

Nové hodnocení stavu ovzduší v rámci ÚAP Moravskoslezského kraje vychází:

- z vědomí, že výběr 1 až 2 ukazatelů není dostatečným indikátorem imisní situace na úrovni obcí, zejména s ohledem na skutečnost, že kvalita ovzduší je nejvíce mediálně vnímaným ukazatelem a zřejmě i nejvýznamnějším faktorem stavu životního prostředí z hlediska dopadů na zdraví obyvatel
- z mapových podkladů o stavu ovzduší s vědomím, že se jedná o data vycházející u většiny území z modelů územní distribuce imisí, které nevnímají poměry zástavby obcí
- z přihlídnutí k morfologii území a velikosti obcí (hustotě zástavby), k čemuž vede skutečnost, že se v praxi ukazuje zásadní vliv malých zdrojů (REZZO 3, topeniště v rodinných domech), na produkci většiny znečištění ovzduší u tuhých znečišťujících látek (TZL) a organických látek; v roce 2008, kdy produkce TZL dosáhla maxima po r. 2000, dosáhly malé zdroje podílu cca poloviny této produkce. Do roku 2019 pak překročily 70% podíl a je zde další tendence k růstu v souvislosti s omezením spalování uhlí u velkých zdrojů (REZZO 1 a REZZO 2).

Výsledné hodnocení ovzduší obcí je proto expertním hodnocením, které by v budoucnu mělo prohloubit tento přístup s ohledem na dostupnost údajů, ale i zpřesnění výstupů v této oblasti.

Využití ploch

Pro hodnocení využití ploch z hlediska životního prostředí je použito 3 indikátorů (ukazatelů):

- podíl lesních pozemků z celkové výměry obce v %.
- podíl zastavěných a ostatních ploch z celkové výměry obce v %.
- expertní hodnocení zástavby (široce pojaté antropogenní transformace území – od vlivů těžby, alokace zástavby snižující kvalitu životního prostředí – průmyslu, podnikatelských areálů až po rozvodny vysokého napětí).

Tab. Použité parametry hodnocení indikátoru podílu vybraných ploch v obcích

| Hodnocení | 1 (nejlepší) | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 (nejhorší) |
|---|-----------------------|--|--|--|--|--|-----------------------|
| Lesnatost = podíl lesních pozemků z celkové výměry obce v % | Větší nebo rovno 50 % | menší než 50 % a větší nebo rovno 35 % | menší než 35 % a větší nebo rovno 25 % | menší než 25 % a větší nebo rovno 15 % | menší než 15 % a větší nebo rovno 10 % | menší než 10 % a větší nebo rovno 5 % | menší než 5 % |
| Podíl zastavěných a ostatních ploch z celkové výměry obce v % | Menší než 5 % | menší než 10 % a větší nebo rovno 5 % | menší než 15 % a větší nebo rovno 10 % | menší než 25 % a větší nebo rovno 15 % | menší než 35 % a větší nebo rovno 25 % | menší než 50 % a větší nebo rovno 35 % | větší nebo rovno 50 % |

Nejvyšší podíly zastavěných ploch a ostatních pozemků (nad 35 % z celkové rozlohy) mají v MSK velká města (Karviná, Ostrava, Havířov, Orlová, Bohumín), ale je zde i několik menších obcí (Nošovice, Albrechticky, Mošnov) s podobně vysokými podíly. Ostatní plochy v případě uvedených měst jsou v současnosti tvořené z velké části nekvalitní zelení. Velkým problémem jsou odlišnosti skutečného stavu ploch a formální evidence. Vlastní zastavěné plochy tvoří pouze malou část těchto antropogenně transformovaných ploch. Zastavěné plochy přitom představují jedny z nevýrazněji antropogenně transformovaných ploch krajinného pokryvu po plochách povrchové těžby. Pokud srovnáme podíl zastavěných ploch a hustotu zalidnění, pak je na první pohled patrná souvislost mezi oběma hodnotami (korelační koeficient stoupá s velikostí zvolených územních jednotek, obecně však potvrzuje vysoký stupeň závislosti obou hodnot).

Pro hodnocení **není použit koeficient ekologické stability**, který byl jako zavádějící ukazatel, zejména z hlediska jeho interpretace a nepřesnosti, vypuštěn i z *Metodiky sledovaných jevů pro ÚAP* (MSJ). Problematický byl tento ukazatel zejména u plošně malých obcí. Otázkou byla i interpretace ekologické stability, kterou nelze vyhodnocovat pouze s ohledem na krajinný pokryv, resp. evidenci pozemků v katastru nemovitostí.

Obecně diskutabilní je srovnatelnost hodnocení plošně rozsáhlých a malých obcí (např. Morávka a Karlova Studánka). Z tohoto pohledu se jednoznačně ukazuje **potřeba prohloubení expertních hodnocení**, např. expertního hodnocení vlivu zástavby. Tyto skutečnosti by měly být zpřesněny zejména v rámci tvorby ÚAP SO ORP.

Vodstvo

Pro hodnocení tematického okruhu voda z hlediska životního prostředí je použito **expertní hodnocení** vycházející z ukazatelů a zdrojů:

- počet obyvatel napojených na kanalizaci s čistírnou odpadních vod (Povodí Odry 2020)
- podíl obyvatel napojených na kanalizaci (poměrně zastaralý deklarativní údaj SLDB 2011, vypovídá o existenci kanalizační sítě, která nemusela být napojená na čističku odpadních vod)

- zpráva hodnocení jakosti povrchových vod v dílčím povodí horní Odry za období 2018–2019, využití pro jednotlivé obce je omezeno vyhodnocením dat pouze u větších toků
- mapových a tabulkových údajů o vodních plochách na území obcí.

Expertnímu hodnocení byla dána přednost před indikátorovým hodnocením (byť dílčím), protože posouzení životního prostředí z hlediska „hydrosféry“ je poměrně komplikované, vázané na plošnou a sídelní velikost obce. Zcela jiné je vnímání absence moderní kanalizační sítě u obcí do 500 či 2000 obyvatel, u obcí s rozptýlenou, a naopak s koncentrovanou zástavbou, u obcí bez významnějších vodotečí na vyvýšeninách ve srovnání s obcemi u vodnatých toků. Otázkou je, zda obecně atraktivní alokaci vodních ploch (z hlediska percepce obyvatel) je vhodné vnímat pouze v rámci posouzení rekreační atraktivity území, či v širším smyslu pozitivních dopadů na krajinu (životní prostředí). Při expertním posouzení byla dána přednost tomuto širšímu pojetí.

Jako nejlepší z hlediska stavu vodstva bylo vyhodnoceno pouze 5 obcí: Bílá, Horní Lomná, Leskovec nad Moravicí, Nová Pláň a Razová. Horší situace je u měst, kde ani nová kvalitní kanalizace a čistička odpadních vod neznamená ideální stav z hlediska čistoty vod. Prvotním faktorem je zde koncentrace obyvatel, produkující velké množství odpadních vod. Nepříznivá situace se obvykle nakonec projeví v čistotě vodních toků, která i přes vysoký podíl obyvatel Moravskoslezského kraje napojených na kanalizaci není příznivá

Doprava

Pro hodnocení tematického okruhu doprava z hlediska životního prostředí je použito **expertní hodnocení vycházející z ukazatelů a zdrojů**:

- intenzity dopravy v obci podle sčítání dopravy (r. 2016)
- mapových podkladů o trasování komunikací na území obcí, především kontaktu s obytnou zástavbou.

Velký negativní vliv dopravy je vázán zejména na velká města s koncentrovanou zástavbou, která si „sama“ generují většinu dopravní zátěže. Další dopravní zátěž je způsobena masivní dojížděnkou ze spádových obcí, zejména za prací. Průměrné dopady na znečištění ovzduší jsou výrazně menší než u malých zdrojů, avšak jsou koncentrovány liniově podél komunikací. Problémem je obecný trend růstu automobilizace a hybnosti obyvatel (pohybu za prací a trávením volného času), do značné míry v návaznosti na proces suburbanizace.

Rekreace

Pro hodnocení tematického okruhu rekreace z hlediska životního prostředí je použito expertní hodnocení vycházející z ukazatelů a zdrojů:

- intenzity rekreační zátěže v obcích v přepočtu na plochu (ha) a obyvatele (r. 2016, rozsah zátěže je odvozen z rozsahu druhého bydlení – součtu počtu individuálních rekreačních objektů a neobydlených bytů)
- ostatní rekreační zátěže území
- mapových podkladů o alokaci navazující rekreační infrastruktury
- celkové vyhodnocení územních podmínek a potenciálů pro příznivé životní prostředí.

Celkové vyhodnocení územních podmínek pro příznivé životní prostředí Moravskoslezského kraje je svými výsledky do značné míry podobné s předchozím hodnocením. Nejlépe hodnocená území se částečně shodují s vymezením CHKO Jeseníky a CHKO Beskydy, nejhůře hodnocená území představuje okres Karviná a centrální část Ostravské aglomerace.

V rámci ČR je možno vycházet z předpokladu, že území kraje se z hlediska kvality životního prostředí dělí o poslední příčku s Ústeckým krajem. Váha problému je dána zejména vyšším počtem obyvatel

Moravskoslezského kraje. Kvantifikace celého problému zhoršeného životního prostředí je limitována stupněm poznání vlivů jednotlivých negativních jevů na délku či kvalitu života. Dostupné odhady jsou stále častěji k dispozici (např. negativní dopady aerosolů imisí tuhých znečišťujících látek jsou odhadovány Státním zdravotním ústavem v souvislosti s vyvolanou nadúmrtností obyvatel v řádu 3 tisíc osob v r. 2019 za celou ČR).

Pozitivem z hlediska čistoty ovzduší je dlouhodobý pokles emisí v ČR celkem i na území Moravskoslezského kraje. Příznivý vývoj je možno zaznamenat i u kvality vod (zejména růst podílu obyvatel napojených na kanalizaci). Problematický je vývoj negativních dopadů dopravy, zejména ve městech.

Z územního hlediska (vzhledem k předchozím ÚAP MSK) mírně poklesl počet hodnocených obcí s velmi dobrým životním prostředím, na druhé straně jsou mírně lépe hodnoceny obce na Vítkovsku nebo Opavsku. Změny hodnocení obcí je možno považovat za nevýznamné, jedná se o změny odpovídající zejména změně přístupu k hodnocení (např. ve smyslu Evropské úmluvy o krajině).

Otázkou je stanovení negativních dopadů rekreace na životní prostředí, nadměrné či chybějící. Obecně se vychází z předpokladu nejvyššího pozitivního hodnocení (obyvateli a návštěvníky) rekreačních ploch parků (zámeckých parků), lesoparků a vodních ploch. Tyto plochy obvykle vykazují vyšší pozitivní vnímání než plochy, které jsou předmětem ochrany přírody. Předmětem ochrany jsou často plochy s druhovou jedinečností či vzácností výskytu (např. vrcholové partie hor), což nelze zaměňovat za význam z hlediska kvality životního prostředí.

Na druhé straně je otázkou, nakolik rekreačně atraktivní plochy (rekreační krajina) vlivem vysoké intenzity využití snižují pozitivní vnímání kvalitního životního prostředí. V případě Moravskoslezského kraje se jedná především o rekreační obce CHKO Beskydy (Malenovice, Čeladná, Ostravice), v CHKO Jeseníky např. Malá Morávka. Při tomto hodnocení je potřeba vnímat extrémní intenzity zátěží v celé ČR, které jednoznačně gradují v Krkonoších a Jizerských Horách. Z hlediska hodnocení kvality prostředí obyvatelstvem kraje nehraje zátěž území rekreací pravděpodobně významnou roli.

Přehled vyhodnocení územních podmínek pro příznivé životní prostředí

Pozitiva územních podmínek životního prostředí

| Pozitiva | Dotčené území | Význam z hlediska udržitelného rozvoje (územního plánování) a |
|--|---------------|---|
| Dobré vodohospodářské podmínky (vysoký podíl obyvatel napojených na kanalizaci, významné zdroje povrchových vod, CHOPAV a zásoby podzemních vod, potenciál vodních ploch po důlní činnosti). | Většina MSK. | 1 (2) |
| Pokles emisí zvláště velkých a velkých zdrojů znečištění, včetně celkového poklesu emisí z dlouhodobého hlediska. | Většina MSK. | 2 (3) |
| Funkční systém nakládání s odpady. | Většina MSK. | 2 (3) |

| | | |
|--|--------------------------------------|----------|
| Existence rozsáhlých území s vysoce kvalitními přírodními podmínkami a relativně malými civilizačními zásahy, s funkční krajinou (Hrubý a Nízký Jeseník, Beskydy). | MSK – centrum a východ kraje. | 2 (3) |
| Dobrá dostupnost silniční a železniční sítě na území kraje. | Většina MSK. | 2 (2) |
| Nabídka ploch po důlní činnosti (zejména vodních) vytvářející prostor pro revitalizaci krajiny. | Zejména okres Karviná a Ostrava. | 2 (1) |
| Plynofikace obcí a značný podíl dálkového vytápění. | Východ MSK. | 3 (2) |
| Geografická poloha MSK u hranic se Slovenskem v návaznosti na lesnaté území Beskyd. | Jihovýchod MSK. | 3 (3) |
| Harmonická krajina se zachovanými krajinnými strukturami a kulturními dominantami. | Západ MSK, část Podbeskydí a Beskyd. | 3 (2) |

Zjištěná pozitiva MSK z hlediska pilíře životního prostředí jsou vázána zejména na:

- nadprůměrnou kvalitu infrastruktury spojenou s hospodařením vodou (včetně vysokého podílu obcí napojených na čističky odpadních vod)
- značný podíl bytů napojených na dálkové zásobování teplem a velký rozsah plynofikace obcí
- přírodní podmínky CHKO Jeseníky a Beskydy (s pozitivní vazbou na Slovensko).

Negativa územních podmínek životního prostředí

Zjištěná negativa je možno přičíst zčásti historickému vývoji, zejména rozvoji těžby uhlí a navazujícího těžkého průmyslu od poloviny 19. století, s útlumem těžby již od 80. let minulého století. Záporné externality vznikající až do současnosti nebyly předmětem ekvivalentního zpoplatnění (ani po r. 1990) a vytvořily značný dluh na pokrytí dopadů útlumu těžby a restrukturalizace regionu.

| Negativa | Dotčené území | Význam z hlediska udržitelného rozvoje a (územního plánování) |
|--|---|---|
| Zhoršená kvalita ovzduší v důsledku koncentrace značného počtu zdrojů znečištění ovzduší (REZZO 3), tvaru reliéfu a přeshraničního přenosu. Slabá závislost poklesu imisního znečištění ovzduší na dlouhodobé zlepšování emisní situace. | Především v centrální a severovýchodní části MSK. | 1 (3) |
| Dopady těžby (těžkého průmyslu) a jejího útlumu na životní prostředí s absencí přiměřených transferů za vzniklé externality. | Centrum a východ kraje. | 1 (2) |
| Nadměrná antropogenní zátěž území vázaná na vysokou hustotu zalidnění ve srovnání s průměrem ČR. | Zejména velká města a okres Karviná. | 2 (2) |

| | | |
|--|---------------------------------|----------|
| Přeshraniční transport emisí z Polska a omezené vyhlídky na odklon od používání uhlí v sousedním regionu. | Severovýchod MSK. | 2 (3) |
| Suburbanizace části území MSK s negativními dopady na krajinu, generující nadměrnou dopravu. Absence ekonomických nástrojů regulujících negativní dopady na krajinu a urbanistickou ekonomii zástavby. | Pás Podbeskydí a okolí Ostravy. | 2 (1) |
| Vysoká zátěž sídel hlukem z dopravy. | Liniová alokace. | 2 (2) |
| Nadměrná koncentrace rekreačních aktivit v území nejvyšších přírodních hodnot, chybějící objektivní měření zátěže včetně srovnání v rámci ČR. | CHKO Beskydy a CHKO Jeseníky. | 3 (2) |
| Zkreslená percepce kvality životního prostředí obyvateli regionu (většinou nadměrně negativní a s nedostatečným poznáním pozitivních procesů a potenciálu zlepšení). | Celý MSK. | 3 (2) |
| Nejasné dopady jednotlivých opatření na zdraví lidí v důsledku absence cíleného výzkumu v oblasti životního prostředí a pomalé implementace Evropské úmluvy o krajině (nízký stupeň zapojení místních obyvatel, neodborná mediální prezentace a nátlaková řešení v „aktivistických“ skupin). | Obecný výchozí problém. | 2 (2) |
| Záměry realizace nových dopravních staveb (kanál D-O-L, vysokorychlostní železnice, nové kapacitní komunikace a související fragmentace krajiny. | Liniová alokace. | 3 (1) |

Tlak na životní prostředí je v řešeném území generován:

- V rozhodujícím měřítku hustotou zalidnění a vývojem počtu obyvatel (území MSK vykazuje mírný pokles, vázaný zejména na velká města Ostravské aglomerace. Růst vykazuje zejména pás Podbeskydí s nejvyšším růstem u SO ORP Frýdlant nad Ostravicí.
- Dopravní funkcí v území, která roste, výhledově může být zatížena dalším rozvojem rekreace (rozvojem společnosti volného času) a suburbanizací.
- Změnami v poptávce v oblasti bydlení a rekreace (tlak na přenos prvního či druhého bydlení do rekreačně atraktivních obcí či suburbií). V tomto procesu má dosud dominantní pozici „hypotéční a stavební sektor“ podporovaný „mediálním mainstreamem“.
- Obecnými změnami v životním stylu. Vlivem automobilizace a rostoucí poptávky po trávení volného času v kvalitním přírodním prostředí i při stagnaci či mírném poklesu počtu obyvatel zátěž území stoupá.
- Absencí ekonomických nástrojů regulujících poptávku po přírodních zdrojích (velmi nízká daň z nemovitostí, nulová daň za zastavitelnost ploch).

4.1.2. *Vyhodnocení potenciálů pro příznivé životní prostředí*

Potenciály územních podmínek životního prostředí

Obecně lze očekávat zejména zlepšení v oblasti čistoty ovzduší, čištění odpadních vod, řešení dopravy a regulace rekreační zátěže území.

Zlepšení podmínek v posledních letech pramení z příznivého vývoje v několika oblastech (ovzduší, kvalita vod, růst podílu zeleně), v nezanedbatelné míře je generováno poklesem tradičních průmyslových

odvětví v širším regionu. Novým fenoménem je boj s klimatickými změnami, který vyvolá dopady i v řešeném území. Příkladem je obecný tlak na pokles znečištění ovzduší; otázkou je přístup k malým lokálním zdrojům spalujícím např. dřevní hmotu, mnohdy však s výraznými negativními dopady, podobně i kontroverzní biopaliva. Dalším potenciálem je snaha o lepší hospodaření s vodou v krajině včetně sídel.

Ke zlepšení stavu v sídlech je kromě technologického pokroku (klesajících emisí automobilů na jednotku přepravy) potřebná zejména změna postojů stakeholderů a obyvatelstva obecně. Sem patří například větší využití práce z domu, příklon k udržitelné dopravě včetně zkvalitnění hromadné dopravy (frekvence spojů, přednost na křižovatkách, bezpečná přestupní místa) a zlepšení podmínek pro cyklo dopravu (systém navazujících cyklostezek, městská kola) i organizační omezení vjezdu do centra města (omezení počtu parkovacích míst, mýto, preference vozů s větší obsazeností) atd. Suburbanizace nedosahuje extrémní intenzity v přepočtu na obyvatele, pozorovatelné v okolí vybraných měst ČR – Praha, Brno). Je však vysoká s ohledem na objem výstavby (generovaný vysokým počtem obyvatel Ostravské aglomerace) a řadou negativních procesů v krajině, zejména další prohlubování problémů rozptýlené zástavby (porušující koncepce rozvoje sídel a zhoršující urbanistickou ekonomii využití území).

Podprůměrná výchozí pozice podmínek životního prostředí značné části území MSK vytváří paradoxně značný potenciál jeho zlepšení. V nejvyšší míře se jedná o území mezi Ostravou a Karvinou s důsledky těžby uhlí. Antropogenní části reliéfu (haldy, sníženy) mají potenciál pro „tvorbu“ krajiny, zejména krajiny s funkcí každodenní rekreace.

Výhledově roste zejména rekreační zátěž území, což je obecným trendem vyplývajícím z rostoucí poptávky – rozvoje společnosti volného času, ale i např. dopadů stávající pandemie. Rekreace (v širším slova smyslu včetně cestovního ruchu) je zásadním fenoménem územního rozvoje navazujícím na růst volného času, pokles dopravních nákladů a módní trendy. Právě módní trendy směřují poptávku na stále atraktivnější místa s negativními místními dopady. Nástroje ekologické politiky a navazující regulace byly dosud velmi mírné (viz dotace letecké dopravy), do r. 2050 se však zejména s ohledem na bezuhlíkovou politiku prosadí intenzivněji, což může vést k dalšímu růstu poptávky po místní (regionální) a zejména příměstské rekreaci.

Fenoménem ČR (po r. 1990 zpochybňovaným, od r. 2010 zažívajícím mírnou renesancí) je individuální rekreace, realizující se v rámci široce pojatého druhého bydlení (od zahrádkaření, chataření, chalupaření až po poměrně specifické formy např. rekreace u vody). Nerozlišování (snížená percepce obyvatel, ale i části odborné veřejnosti) skutečného stavu prolínání rekreace a systému bydlení je velmi časté. Fenomén druhého (rekreačního) bydlení je dosud málo regulován i přes své významné dopady na životní prostředí (krajinu). Výchozí otázkou je objektivní hodnocení rekreační zátěže území. Možnosti rozvoje rekreačních aktivit v rámci MSK jsou zejména v rámci CHKO Beskydy malé, potencionálně nejvyšší v oblasti Nízkého Jeseníku. V současnosti v rámci cenového růstu nemovitostí je patrný nadprůměrný růst cen individuálních rekreačních objektů.

Potenciál zlepšení životního prostředí je v krátkodobém i dlouhodobém výhledu poměrně příznivý, a to u většiny složek životního prostředí. Obecně k němu přispívá mezinárodní úsilí o zlepšení životního prostředí, v případě EU např. „green deal“. Moravskoslezský kraj by měl být významným příjemcem v rámci redistribuce veřejných zdrojů s ohledem na historicky vzniklé zátěže území (externality), ale i negativní sociálně ekonomické procesy hrožící podlomením soudržnosti obyvatel území (zejména v centrálním území kraje s vazbou na Hornoslezskou průmyslovou oblast v Polsku). Stav ovzduší je determinován i širším vývojem v sousedním Polsku (kontroverzní výstavba černouhelné elektrárny Opole s výkonem 3 000 MW a sjednané výjimky Polska z požadavků EU na pokles emisí).

Potenciál zlepšení kvality podmínek životního prostředí je možno hledat v optimálním využití krajiny v souladu se zájmy obyvatel a v návaznosti na komplexnější poznání – stanovení cílových kvalit krajiny.

Implementace Evropské úmluvy o krajině v praxi je stále poměrně malá, při řešení problémů krajiny a životního prostředí často převládá úzký oborový přístup. Dalším potenciálem je zlepšování podmínek života ve městech a v důsledku toho omezení expanze bydlení do volné krajiny. Je známo, že ekologická stopa průměrného obyvatele města je mnohem menší než ekologická stopa průměrného obyvatele venkova, což je podmíněno zejména každodenním dojížděním automobilem, typem výstavby (tepelné ztráty v řídké zástavbě) a lokálním vytápěním či absencí kanalizace.

V případě velké části Moravskoslezského kraje je potřebná změna nadměrně negativně vychýleného hodnocení území klíčem k optimalizaci udržitelného rozvoji tohoto území. Za příklad negativně vychýlené percepce je možno považovat například vývoj názorů z hlediska čistoty ovzduší a potenciálu jejího zlepšení, které jsou stále vnímány poměrně jednostranně (ve spojitosti s průmyslem – velkými zdroji) a historicky (s ohledem na situaci před cca 30 lety). Za zdroj negativně vychýleného vnímání je možno považovat řadu příčin, od omezení procesů poznání, přes historickou či ideologickou determinaci až po ignorování názorů obyvatel území při jeho poznání, správě a plánování.

Přehled vyhodnocení potenciálů územních podmínek pro příznivé životní prostředí

| Potenciály území | Dotčené území | Význam z hlediska udržitelného rozvoje a (územního plánování) |
|--|--|---|
| Další zlepšení emisní a následně imisní situace jak z absolutního hlediska, tak relativního měřítka. | Většina území MSK. | 1 (2) |
| Zlepšování podmínek života ve městech a tím omezení expanze bydlení směrem na venkov. | Města MSK | 2 (3) |
| Ochrana nezastavěného území a volné krajiny, aplikace zásad urbanistické ekonomie a využití ekonomických nástrojů regulace. | MSK | 2 (1) |
| Alokace moderních ekologických aktivit s ohledem na nabídku ploch (zejména revitalizaci brownfieldů). | Většina území MSK. | 2 (1) |
| Potenciál ploch po důlní činnosti (zejména vodních) vytvářející prostor pro revitalizaci krajiny, posílení rekreačních funkcí. | Severovýchod MSK | 2 (1) |
| Rekreační potenciál území včetně lázeňství, posilující zejména místní a regionální nabídku. | Ostravsko a západ MSK (Nízký Jeseník). | 3 (2) |
| Koordinace opatření v oblasti životního prostředí se sousedními státy. | SM kraj – Katovické vojvodství | 3 (3) |

4.2. VYHODNOCENÍ ÚZEMNÍCH PODMÍNEK SOUDRŽNOSTI SPOLEČENSTVÍ OBYVATEL

4.2.1. Metodická východiska hodnocení soudržnosti společenství obyvatel

Obecně platí, že toto hodnocení je někdy zaměřováno s hodnocením sociálních podmínek (sociální soudržnosti) obyvatel obcí. Pilíř soudržnosti společenství obyvatel území tradičně odráží především dva tematické okruhy – sociodemografické podmínky území a bydlení (nově podle vyhlášky 500/2006 Sb. sloučeno do 1 tematického okruhu) a částečně i okruhy rekreace, širších územních vztahů, funkčního uspořádání území, struktury osídlení, hospodářských podmínek – infrastruktury či životního prostředí. Podrobnější popis metodických východisek je dán skutečností, že hodnocení soudržnosti obyvatel území má v praxi územního plánování malou legislativní i analytickou podporu (zejména ve srovnání s pilířem životního prostředí).

Vlastní soudržnost společenství obyvatel území je v tomto dokumentu pojímána komplexněji, a to jak z územního hlediska, tak zejména z hlediska východisek pro optimalizaci sídelní struktury území. Pohled na území je možný jak z hlediska administrativních územních jednotek (v tradičním pojetí územního plánování), tak přirozených regionů a krajin, (zejména terciární a eventuálně i kvartérní struktury krajiny, především však cílových kvalit). Vychází se z definice, že „Cílová kvalita krajiny (v minulosti nesprávně překládáno charakteristika) znamená vyjádření požadavků a přání lidí na charakter prostředí, v němž žijí, formulované pro danou krajinu kompetentními veřejnými orgány.“ Termín cílové kvality je zde použit s ohledem na základě implementace EÚoK, včetně percepce obyvatel území jako determinujícího faktoru vývoje krajiny. Propojení krajiny se soudržností obyvatel území (od vnímání specifických etnických regionů, přes sídelně problémová území až po aktivitu obcí a zapojení obyvatel do života komunit) je poměrně nové (nově uplatněno např. při zpracování studií krajiny SO ORP Orlová, Kopřivnice, Opava, Bruntál).

Výchozí definice

Soudržnost společenství obyvatel regionů, obcí, lokalit, je zásadní civilizační hodnotou území, danou kvalitou terciární (lidské) a kvartérní struktury území (reálné percepce a sebeidentifikace), vedoucí k vyšší kvalitě života.

Jedná se o komplexní jev tvořený pomocí sdílené identity, sociální spolupráce, solidarity, bezpečnosti ale i tolerance umožňující kvalitní život obyvatel. Obvykle v návaznosti na tradice, regionální povědomí (tj. překrývající se s vymezením terciární a kvartérní struktury krajiny, tj. vnímání jejich specifik a atmosféry, genia loci, vzniku „dobrých a špatných adres“, vyloučených lokalit. Vnímání specifik regionů v případě území Moravskoslezského kraje je mnohdy velmi zásadní, od etnografických regionů Valašska, Lašska, území ovlivněného dopady druhé světové války (okres Bruntál a Opava), včetně historických specifik vývoje Hlučínska, území ovlivněného industrializací (Ostravsko a Karvinsko) až po specifika plošně malého regionu Jablunkovska.

Indexy kvality života (lidského rozvoje, štěstí) jsou často používanými ukazateli, zahrnujícími ekonomické, zdravotní a bezpečnostní aspekty života v obcích, regionech a zemích. Tedy agregující ukazatele všech pilířů udržitelného rozvoje. V praxi jsou odvozovány z různých údajů, na mezinárodní úrovni s důrazem na bezpečnost, svobodu, délku života, příjem a bohatství, v rámci ČR je příkladem těchto výstupů například index kvality života firmy Deloitte (r. 2018–2020) pro obce s rozšířenou působností. Z 206 ORP jsou jako nejlepší hodnoceny Říčany, hl. m. Praha, nejhorší pak Orlová a Karviná.

Výběr indikátorů pro hodnocení

Pro výběr indikátorů hospodářského pilíře se uplatňují kromě obecných východisek i specifické danosti tohoto pilíře udržitelného rozvoje:

- Značná dostupnost demografických ukazatelů, a naopak malá dostupnost ukazatelů o bydlení, zejména pak o druhém, rekreačním bydlení.
- Problémy stanovení cíle hodnocení (kvalita života).
- Potřeba opuštění zjednodušených interpretací – „automatického“ vnímání maximálních či minimálních ukazatelů jako pozitivních či negativních znaků vývoje a stavu území (např. kladné hodnocení velmi vysoké intenzity bytové výstavby).

Otázkou je uplatnění vah jednotlivých ukazatelů. V této aktualizaci nebyly specifické váhy použity, je však patrné, že většina ukazatelů se váže k demografickým údajům a k sociálním podmínkám. U pilíře soudržnosti byla vzata v úvahu skutečnost, že značný vliv pro atraktivitu bydlení a migraci mají nejen podmínky zaměstnanosti, ale i dlouhodobá stabilita populací a tradice, které by měly být východiskem pro zpřesnění hodnocení v rámci ÚAP SO ORP.

Pro hodnocení vývoje a stavu indikátorů v obcích Moravskoslezského kraje je použita sedmibodová hodnotící stupnice (podobně jak u předchozích ÚAP MSK) a ostatních pilířů.

Vzdělanost obyvatel

Vzdělanost obyvatel indikuje řadu sociálně ekonomických problémů. Nej kvalitnější data jsou k dispozici ze sčítání lidu (poslední z r. 2011, údaje z r. 2021 nebyly k dispozici). Pro hodnocení soudržnosti společenství obyvatel byl zvolen ukazatel **podílu obyvatel se základním vzděláním** (signalizující problémy místních komunit), nikoliv s VŠ vzděláním. Koncentrace vysokoškolsky vzdělaných obyvatel odráží atraktivitu místa, nikoliv jeho kvalitu z hlediska soudržnosti obyvatel (viz koncentrace obyvatel s VŠ vzděláním u rekreačních obcí, které často mají soudržnost společenství obyvatel sníženou). Podíl VŠ je uplatněn dále u hodnocení podmínek hospodářského pilíře území jako jeden z významných indikátorů pro výsledné hodnocení.

Tab. Hodnocení indikátoru vzdělanosti obyvatel pro soudržnost obyvatel (podle podílu obyvatel se základním vzděláním)

| Hodnocení | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 |
|--|----------------|-------------------|-------------------|-------------------|-------------------|-------------------|--------------------|
| Podíl obyvatel se základním vzděláním r. 2011 (SLDB) | Menší než 15 % | >=15 % a <17 % | >=17 % a <19 % | >=19 % a <21 % | >=21 % a <23 % | >=23 % a <25 % | Větší a roven 25 % |

Vývoj počtu obyvatel

Tradičním ukazatelem sociodemografických změn v území je vývoj počtu obyvatel. Za nejvýznamnější faktor ovlivňující vývoj počtu obyvatel obcí je obvykle považována nabídka atraktivních pracovních příležitostí v obci a širším regionu (tj. hospodářské podmínky regionu pohybu za prací). Z ostatních faktorů je to především dostupnost vybavenosti, dopravní poloha, obytné prostředí včetně životního prostředí, rekreační podmínky území. Životní prostředí a rekreační podmínky území (jejich vnímání=percepce) přitom hrají stále významnější roli. Tyto přírodní i antropogenní podmínky území se tak promítají do migrační atraktivity území (atraktivity bydlení, kterou nakonec velmi dobře vyjadřuje úroveň cen – prodejnost nemovitostí pro bydlení). Obvyklé hodnocení vychází z předpokladu, že pozitivem je růst počtu obyvatel dané územní jednotky.

Tab. Parametry hodnocení indikátorů změny počtu obyvatel

| Hodnocení | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 |
|---|-----------------------|---------------------------------------|--------------------------------------|---------------------------------------|--|---|-----------------|
| Krátkodobá změna počtu obyvatel v období 4 let mezi aktualizací ÚAP | větší nebo rovno 8 % | menší než 8 % a větší nebo rovno 5 % | menší než 5 % a větší nebo rovno 2 % | menší než 2 % a větší nebo rovno -1 % | menší než -1 % a větší nebo rovno -4 % | menší než -4 % a větší nebo rovno -7 % | menší než -7 % |
| Dlouhodobá změna počtu obyvatel v patnáctiletém období (obvyklého bilančního období územního plánu) | větší nebo rovno 12 % | menší než 12 % a větší nebo rovno 6 % | menší než 6 % a větší nebo rovno 2 % | menší než 2 % a větší nebo rovno -2 % | menší než -2 % a větší nebo rovno -6 % | menší než -6 % a větší nebo rovno -12 % | menší než -12 % |

Opomíjenou skutečností je, že **nadměrný růst počtu obyvatel** také není pozitivním jevem. V případě, že růst dlouhodobě překračuje 1 % ročně, je otázkou dopad na soudržnost obyvatel a hospodářský pilíř území (vyvolané a prahové investice, např. ve školství, dopravě).

Positivně hodnocen může být i mírný dlouhodobý pokles počtu obyvatel (systém hledá novou přirozenou rovnováhu), pouze ten pokles nesmí být moc prudký a dlouhodobý, s negativními dopady, např. úplný zánik obytných funkcí sídla bez adekvátní přeměny na druhé bydlení.

Při vymezování intervalů pro hodnocení se prvotně vycházelo z analýzy hodnot za celou ČR (podklad ČSÚ o změně počtu obyvatel v období 2001–2016, přepočtený za srovnatelné území) a z hodnot za jednotlivé skupiny obcí (velké relativní rozdíly existují u malých obcí, zejména menších než 100 obyvatel). V ČR existovalo v období 2001–2016 115 obcí, jejichž růst překročil 100 %, tj. počet obyvatel se zde více než zdvojnásobil (v Moravskoslezském kraji pouze obec Nová Pláň v uvedeném období zvýšila počet obyvatel o více než 112 %). Cca 31 % obcí vykazovalo v uvedeném období růst větší než 1 % ročně (v MSK pouze 21 %). Na druhé straně pokles větší než 1 % ročně vykazovalo v rámci ČR cca 3,2 % obcí (v MSK 4,7 %). Příkladem „extrémního“ poklesu je např. obec Lažany, okr. Strakonice (pokles o 53 %, na konci r. 2016 vykazující 62 obyvatel) kde byl zrušen v r. 2002 domov důchodců. Příklad dokumentuje problematickou srovnatelnost poklesů (částečně i růstů) počtu obyvatel u malých obcí. V MSK vykazovala nejvyšší pokles (o 32 %) obec Doubrava, kde jsou hlavní příčinou dopady těžby uhlí, tj. příčinou jsou „neobvyklé“ faktory. Následují obce širšího Bruntálska, jejichž sídelní potenciál je determinován hospodářskými a polohovými faktory.

Na základě výchozích analýz bylo rozhodnuto:

- Hodnocení orientovat na širší expertní přístup nikoliv z rozpětí hodnot v kraji, regionu (tj. nakolik růst či pokles ohrožuje soudržnost obyvatel území).
- Provéřit zejména nejlépe a nejhůře hodnocené obce, zda vývoj není ovlivněn mimořádnými – zejména krátkodobými impulsy. Mezi tyto specifické obce je možno řadit např. Novou Pláň s velmi malou populací či Karlovu Studánku s rekreační funkcí.

Věková struktura obyvatel

Věková struktura obyvatel obcí (ale i regionů) je dlouhodobě pod obecným tlakem „stárnutí“ populací, tj. růstu podílu seniorů – obyvatel v poproduktivním věku (obyvatel 65 let a starších). Na druhé straně viditelný pokles podílu dětí 0–14 let. Tento vývoj omezuje možnosti růstu počtu obyvatel přirozenou

měnou a generuje řadu sociálně ekonomických dopadů (zejména v oblasti školství, sociální a zdravotnictví).

Tab. Parametry hodnocení indikátorů věkové struktury obyvatel (indexu stáří)

| Hodnocení | 1 velmi dobré | 2 dobré | 3 nadprůměr | 4 Průměr | 5 podprůměr | 6 špatné | 7 velmi špatné |
|--|---------------------|---|--|---------------------------------------|--|---|-----------------------|
| hodnocení stavu indexu stáří r. 2019 | menší než 80 | větší nebo rovno 80 menší než 100 | větší nebo rovno 100 menší než 120 | větší nebo rovno 120 menší než 140 | větší nebo rovno 140 menší než 160 | větší nebo rovno 160 menší než 180 | větší nebo rovno 180 |
| hodnocení změny indexu stáří 2016–2019 | menší než -7 % | větší nebo rovno -7 % menší než -2 % | větší nebo rovno -2 % menší než 2 % | větší nebo rovno 2 % menší než 7 % | větší nebo rovno 7 % menší než 15 % | větší nebo rovno 15 % menší než 25 % | větší nebo rovno 25 % |

Index stáří = podíl počtu obyvatel 65+let/0-1 let

V úvodu byl proveden vlastní výběr ukazatele věkové struktury, byla dána přednost syntetickému ukazateli indexu stáří (IS), před jednotlivými ukazateli např. o zastoupení obyvatel 65+let nebo 0–14 let. Tento ukazatel je v demografické praxi dlouhodobě rozšířen, předností je tedy i dostupnost dlouhodobých časových řad. Omezení tohoto ukazatele s ohledem na náhodné migrace malých obcí do značné míry umožňuje zařazení údaje o změně indexu stáří v kombinaci s údaji o podílu obyvatel s exekucemi a vyloučených lokalitách.

Současně byl analyzován i stav a vývoj tohoto ukazatele v rámci ČR (SO ORP) a obcí. Index stáří v rámci SO ORP na začátku roku 2020 kolísal od hodnoty 62 (SO ORP Lysá nad Labem) po hodnotu 179 (SO ORP Pacov). Průměr IS za SO ORP (bez Prahy) se blíží hodnotě 129 a je blízko mediánu, u obcí je průměr mírně nižší (způsobeno podílem menších obcí s mladším obyvatelstvem). Index se dlouhodobě zhoršuje (roste) a to i u nejlepších SO ORP v okolí Prahy.

V rámci MSK byly největší záporné změny indexu stáří vykázány v rekreační obci Budišovice a menších obcích Býkov-Láryšov a Mikolajice. U rekreačních obcí jsou podobné změny doprovodným jevem migrace starších lidí do těchto obcí, přitom často disponují dvojím bydlením a je poměrně obtížné rozhodnout o prvním a druhém bydlení. U malých obcí je patrný obecně větší rozsah změn (viz Roudno, Tvrdkov s největšími pozitivními změnami).

Volební účast

Obvyklými indikátory hodnocení jsou zejména ukazatele stavu a vývoje počtu a věkové struktury obyvatel, rozvoje bydlení a občanského vybavení. Mnohem obtížnější je však postižení vlastní soudržnosti a sociální identity – např. podle volební účasti obyvatel, údajů o kriminalitě, exekucích a hodnocení názorů obyvatel (dotazníková šetření). Největším problémem je však hodnocení těchto kritérií, chybějící širší srovnání dostupných dat a jejich odborná interpretace.

Soudržnost skupin obyvatel v území je mnohdy založena na odlišných ideových hodnotách, které mohou být v rozporu s hodnotami většinové společnosti, a naopak snižují soudržnost větších celků. Řada otázek z hlediska soudržnosti obyvatel území zůstává nezodpovězena, podobně i řešení v některých oblastech nebyla po r. 1990 nalezena. Výzkum v této oblasti výrazně zaostává za potřebami.

Dostupnými jsou zejména údaje z jednotlivých druhů voleb. Volební účast občanů v jednotlivých druzích voleb a je v území výrazně diferencovaná. Je otázkou, nakolik je odrazem soudržnosti obyvatel území, specifické sociální situace (například u větších měst) či lepšího kontaktu obecních zastupitelstev s občany u menších obcí. Tradičně vysoký zájem je o volby do poslanecké sněmovny (poslední v r. 2017), menší pak do obecních zastupitelstev (r. 2018), nejmenší pak do europarlamentu, senátu či do krajů.

Hodnocení obcí MSK bylo provedeno podle rozložení intervalů uvedených v následující tabulce, hodnocen je průměr volební účasti do zastupitelstev obcí a krajských voleb v r. 2018.

Tab. Parametry hodnocení indikátoru volební účasti obyvatel (r. 2018)

| Hodnocení | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 |
|---|------------------------|--|--|--|--|--|----------------|
| Průměr volební účasti do obecních a krajských voleb | rovno a větší než 55 % | menší než 55 % a větší nebo rovno 50 % | menší než 50 % a větší nebo rovno 45 % | menší než 45 % a větší nebo rovno 40 % | menší než 40 % a větší nebo rovno 35 % | menší než 35 % a větší nebo rovno 30 % | menší než 30 % |

Volební účast občanů v MSK je obecně nízká, např. ve volbách do poslanecké sněmovny vykazoval nejnižší účast Karlovarský kraj (52,1 %), Moravskoslezský kraj vykazoval třetí nejhorší pozici (55,9 %), nejvyšší Praha (67,1%). Nejnižší průměrnou účast (pod 30 %) vykazovaly obce Kujavy, Orlová, Leskovec nad Moravicí, Bruntál a Karviná. Nejvyšší účast vykazovaly spíše menší, často rekreační a „suburbanizující“ obce. Největším problémem je nepříznivý stav ve velkých městech okresu Karviná a Bruntál, mnohdy spojený i s existencí vyloučených lokalit, značnou kriminalitou a sociálními problémy.

Exekuce – bohatství domácností

V ČR existuje výrazná absence údajů o mzdové úrovni (na úrovni okresů a zejména obcí), ještě horší je pak situace z hlediska územní diferenciaci bohatství domácností. Územní disparity se po r. 1990 výrazně prohlubují, situace však není monitorována, v této oblasti existují pouze omezené zdroje (na rozdíl od vyspělých zemí, ale např. i blízkého Polska).

Bohatství domácností je tvořeno jak příjmy, tak majetkem. Z majetkového hlediska došlo k zásadním distorzím v rámci privatizace bytového fondu po r. 1990. Zejména v Ostravské aglomeraci domácnosti netěžily z privatizačních procesů distribuujících nerovnoměrně majetek za cca 1/10 tržních cen, většina nájemních bytů (bývalé byty OKD) byla „prodána“ jednomu subjektu, čímž mu vznikla významná výhoda na trhu s nájmem. Ceny bytů na Ostravsku a Karvinsku byly a jsou nízké. Nízká tržní cena je ovlivněna neřízenou liberalizací ekonomiky (vysokou nezaměstnaností a chybějící nabídkou atraktivních pracovních míst) a velkým množstvím bytů v panelových domech.

Uvedené procesy vedly na většině území MSK k nadměrným negativním dopadům v sociální oblasti. Jedním z mála údajů odrážejících problémy v sociální oblasti (s pokrytím celé ČR a na úrovni za jednotlivé obce) jsou **údaje o exekucích**.

Tab. Parametry hodnocení indikátoru podílu exekucí (počet osob v exekuci/počet obyvatel nad 18 let)

| Hodnocení | 1 velmi dobré | 2 dobré | 3 nadprůměr | 4 průměr | 5 podprůměr | 6 špatné | 7 velmi špatné |
|---|------------------|---------------------------------------|---------------------------------------|---------------------------------------|--|---|-----------------------|
| hodnocení podílu exekucí (stav v r. 2019) | menší než 2 % | větší nebo rovno 2 % menší než 4 % | větší nebo rovno 4 % menší než 6 % | větší nebo rovno 6 % menší než 9 % | větší nebo rovno 9 % menší než 12 % | větší nebo rovno 12 % menší než 15 % | větší nebo rovno 15 % |

Pro posouzení stavu exekucí na úrovni obcí je potřeba vycházet ze skutečnosti, že situace z hlediska územní diferenciací exekucí je v ČR velmi různá už na úrovni SO ORP. Nejlepší SO ORP v MSK jsou Jablunkov (204. místo z 206 hodnocených SO ORP v rámci ČR) a Kravaře (201. místo), nejhorší je SO ORP Karviná (18. místo) a Rýmařov (19. místo). Třetí nejlepší pozice SO ORP Jablunkov a šestá u Kravař svědčí o specifické situaci v těchto regionech (s přesahem na Hlučínsko a Třinecko). Zejména u SO ORP Jablunkov je tato pozice v kombinaci s nízkými příjmy obyvatel (tradičně chudý region) poměrně překvapivá.

Nejvyšší podíl exekucí vykazují obce Osoblažska – Slezské Pavlovice 42 %, Dívčí Hrad 40 %, vlastní Osoblaha 32 %. Nejnížší je u obce Písečná 1 %, Slavkov 2 % a Milíkov 2 %, při srovnatelném průměru ČR 8,6 %. Průměr Moravskoslezského kraje je 10,1 %, což řadí kraj na 4. nejhorší pozici v ČR).

Údaje o exekucích jsou poměrně bohatě strukturované a jsou dobře dostupné. Interpretace toho jevu je však složitá.

Bydlení

Hodnocení stavu a vývoje systému bydlení (bytové výstavby) je z hlediska územního plánování zásadní, zejména s ohledem na objektivní stanovení potřeby bytů a ploch pro bydlení.

Systém bydlení do značné míry odráží rozvojové možnosti sídel a jejich široce pojatou atraktivitu z hlediska bydlení (sídelní potenciál). Dlouhodobým problémem je reálný popis vývoje systému bydlení a jeho rozvojových faktorů.

Rozsah systému bydlení, tj. prvního (trvalého=obvyklého) a zejména druhého (většinou rekreačního) bydlení je často obtížně zjistitelný. V ČR i po r. 1990 přetrvává zjednodušený obraz o nízkém objemu bytové výstavby a plošném nedostatku bytů (zejména mediálně exponovaný pohled na problémy bydlení v Praze, která vytváří zcela odlišný subsystém bydlení než zbytek ČR, jenž je v posledních letech znovu zkrásně prezentován). Neočekávaný byl a je i rozvoj druhého bydlení po r. 1990 (další rychlý růst počtu tzv. neobydlených bytů a rekreačních objektů, který byl v minulosti často spojován s omezenými možnostmi cestování do zahraničí). Tento vývoj svědčí o pokračujícím extenzivním rozvoji systému bydlení, který je jedinečným fenoménem i v rámci vyspělých zemí.

Pro hodnocení vývoje systému bydlení byla použita data o bytové výstavbě, která umožňují konstrukci dlouhých časových řad za obce (od roku 1997). Ostatní data (např. o celkovém počtu bytů) trpí řadou nedostatků a jsou většinou vázány na výsledky sčítání.

Z dat o bytové výstavbě je patrné, že počet dokončených bytů v jednotlivých letech výrazně kolísá, kolísání je relativně větší u malých obcí. Změny jsou pouze částečně vázány na makroekonomickou situaci (např. krize 2009–2012). To je také důvodem k přijetí dlouhodobějšího i krátkodobého hodnocení

vývoje počtu dokončených bytů (zejména u menších obcí zde působí náhodné vlivy). Odvozovat z těchto krátkodobých výkyvů celkovou změnu vývoje (indikátoru) by bylo nevhodné.

Nastavení hodnotící škály vychází ze skutečnosti, že dlouhodobý průměr intenzity bytové výstavby se pohybuje kolem 2,8 bytů/1000 obyvatel ročně, na druhé straně existují odborné názory považující za ideální rozsah bytové výstavby vyšší. Základní otázkou je, jak vysoko může růst vybavenost domácností bydlením a jak současně řešit dostupnost bydlení pro část domácností (zejména mladé rodiny s dětmi). Otázkou je i dlouhodobě „extrémní“ úroveň bytové výstavby na úrovni některých obcí; z tohoto hlediska byly prověřeny všechny obce s hodnotou 1, tj. intenzitou bytové výstavby překračující cca trojnásobek průměru ČR.

Tab. Parametry hodnocení indikátoru intenzity bytové výstavby

| Hodnocení | 1 velmi dobré | 2 dobré | 3 nadprů měr | 4 průměr | 5 podprů měr | 6 špatné | 7 velmi špatné |
|---|-----------------------|-------------|--------------------|-----------------|--------------------|-----------------|----------------------|
| Intenzita bytové výstavby – bytů / 1000 obyvatel ročně | Větší nebo rovno 8 | >=5 a <8 | >=3,5 a <5 | >=2,5 a <3,5 | >=1,5 a <2,5 | >=0,5 a <1,5 | Menší než 0,5 |

Zatímco u malých obcí Bruntálska jsou podobné výkyvy hodnoceny většinou jako únosné, u větších obcí, např. Čeladná je kladné pozitivní hodnocení sníženo o 1 bod.

Přiměřenost (potřebu) bytové výstavby je možno komplexně posoudit v rámci územního plánu. V rámci hodnocení tohoto indikátoru (podobně jako u změny počtu obyvatel) neplatí lineární závislost positivity hodnocení. V úvahu je potřeba vzít skutečnost, že většina potřeby nové bytové výstavby je generována poklesem zalidněnosti bytů, menšina odpadem bytů (přičemž i zde značnou část odpadu generuje přeměna prvního na druhé bydlení). V obou případech dominují procesy spojené s růstem úrovně bydlení, a to s převahou plošně extenzivní suburbanizační výstavby rodinných domů.

4.2.2. Přehled vyhodnocení územních podmínek pro soudržnost obyvatel území

Pozitiva územních podmínek z hlediska soudržnosti obyvatel území

| Pozitiva | Dotčené území | Význam z hlediska udržitelného rozvoje (územního plánování) |
|---|--|--|
| Silně urbanizované území SO ORP (pozitivní dopady na velikost obcí, jejich vybavenost, rozvoj podnikání). | Většina MSK, mimo širší Bruntálsko. | 1 (1) |
| Nabídka nájemního bydlení a jeho relativně nižší ceny proti jiným krajům. | Města MSK. | 1 (3) |
| Příznivý vývoj bytové výstavby a počtu obyvatel ve vybraných obcích. | Podbeskydí a část obcí v okolí velkých měst (Ostravy). | 2 (2) |
| Poměrně kvalitní bytový fond s dobrým napojením na inženýrské sítě. | Většina území MSK, mimo širší Bruntálsko. | 2 (3) |

| | | |
|--|---|----------|
| Stabilní struktura osídlení, která se vyrovnala s důsledky historického vývoje (zejména důsledky druhé světové války) i změnami po r. 1990. | Většina území MSK, mimo okres Bruntál, Karviná a Vítkovsko. | 2 (3) |
| Soudržnost obyvatel v zástavbě rodinnými domy ve všech obcích, tradice individuálního bydlení. | Hlučínsko, Podbeskydí. | 2 (3) |
| Vazby na širší rekreační území Beskyd (Slovenska) a Jeseníků. | Ostravská aglomerace. | 2 (1) |
| Migrační potenciál území ve vztahu ke Slovensku a Polsku. | Ostravská aglomerace. | 3 (3) |
| Dělbá funkcí v území, a to i na úrovni měst (např. Ostrava jako administrativní, výrobní, dopravní a obslužné centrum, Havířov s obytnými funkcemi). | Většina území kraje. | 3 (2) |
| Rekreační transformace sídelní struktury území, která je pozitivní odezvou na pokles trvalého (prvního) bydlení. | Zejména v oblasti Nízkého a Hrubého Jeseníku. | 3 (2) |

Zjištěná pozitivita MSK z hlediska soudržnosti obyvatel území jsou vázána zejména na:

- nadprůměrnou kvalitu a dostupnost vybavenosti na většině území kraje (mimo Bruntálsko)
- poměrně kvalitní bydlení (včetně dostupného rekreačního zázemí), vysoký stupeň pokrytí území kvalitní infrastrukturou
- relativně nízké ceny bydlení
- pokračování historicky tradiční migrace z kulturně blízkých regionů Slovenska a Polska
- existenci specifických území Hlučínska a Třinecka (Jablunkovska) s příznivými demografickými a sociálními charakteristikami.

Negativa územních podmínek z hlediska soudržnosti obyvatel území

| Negativa | Dotčené území | Význam z hlediska udržitelného rozvoje a (územního plánování) |
|--|---|---|
| Nadměrná suburbanizace a její negativní dopady na primární a terciární strukturu krajiny (z hlediska podmínek životního prostředí a soudržnosti obyvatel území). | Podbeskydí, okolí Ostravy | 1 (1) |
| Existence vyloučených lokalit a problémů spojených s existencí velkých sídlišť. | většina měst MSK | 1 (2) |
| Nadměrná rekreační zátěž území (druhé bydlení, často v kombinaci s intenzivní suburbanizací). | SO ORP Frýdlant nad Ostravicí, obce Malá Morávka, Trojanovice | 2 (2) |

| | | |
|--|--|----------|
| Nedostatečná strukturální státní podpora zejména regionu Karvinska, zvyšující se migrace mladých (vzdělaných) obyvatel z regionu. | Ostravská aglomerace, širší Bruntálsko | 2 (3) |
| Nízké příjmy (nepříznivé majetkové poměry) domácností a vysoký podíl osob v exekuci. | Bruntálsko, Osoblažsko a města Ostravské aglomerace | 2 (3) |
| Sousedství strukturálně postižených regionů (Olomouckého a částečně i Zlínského kraje, Polska a Slovenska). | Bruntálsko Karvinsko, příhraničí se Slovenskem a Polskem | 3 (2) |
| Omezená dostupnost a struktura vybavenosti, zejména vyšší (alokována v Ostravě, částečně Opavě). | okrajové části kraje | 3 (3) |
| Dlouhodobě nepříznivý demografický vývoj spojený s poklesem počtu obyvatel, zhoršováním věkové struktury, značnou kriminalitou, malou účastí ve volbách a vysokým podílem dětí narozených mimo manželství. | MSK jako celek, většina měst a širší Bruntálsko | 3 |
| Lokální rychlý růst počtu obyvatel – ohrožení soudržnosti obyvatel. | vybrané obce SO ORP Frýdlant nad Ostravicí | 3 (3) |
| Nepříznivé postavení z hlediska ukazatele střední délky života a podcenění dopadů některých faktorů na kvalitu života. | většina území kraje, především okres Bruntál a Karviná | 3 (3) |

Zjištěná negativa je možno prvotně spojit s přeměnou hospodářského pilíře území po r. 1990. Zejména nové podmínky těžby uhlí a navazujícího těžkého průmyslu po provedené privatizaci vedly k výraznému poklesu úrovně příjmů (okres Karviná vykázal v úrovni příjmů nejvyšší relativní pokles v rámci ČR). Pro srovnání je možno uvést, že podobný vývoj se u regionů spjatých s těžbou nekonal v sousedním Polsku. Záporné externality nebyly předmětem ekvivalentního zpoplatnění a tvoří značnou část „veřejného dluhu“ potřebného na pokrytí sociálních dopadů útlumu těžby a restrukturalizace regionu. Tento proces se **územně koncentruje** v nejhustěji zalidněné části MSK s cca 400–500 tis. obyvateli, rozsah zátěže nemá srovnání s jinými regiony období (obvykle postihuje území s desítkami tisíc obyvatel, v Ústeckém kraji se jedná o region s cca polovičním počtem obyvatel).

Z hlediska velikosti sídel jsou pod největším tlakem negativního vývoje města s velkými sídlišti a malé obce širšího Bruntálska (mimo rekreační území), zejména na Osoblažsku a Vítkovsku. K prohloubení problémů sídlišť přispěla řada faktorů, od nevhodně zvolených forem privatizace až po mediálně zkreslený obraz této formy bydlení (přitom vývoj cen starších bytů jednoznačně dokazuje atraktivitu této formy bydlení). Přitom je nezbytné vyzdvihnout pozitivní příklad programů regenerace sídlišť s výrazným zapojením obyvatel a skutečnost, že většina panelových sídlišť má pestrou strukturu obyvatel a nedochází až na výjimky k jejich „ghetizaci“.

Z hlediska **celkového hodnocení pilíře soudržnosti** obyvatel jednotlivých obcí nebyla žádná obec hodnocena hodnotou 7 (*velmi špatný stav pilíře*), 26 obcí bylo vyhodnoceno se *špatným stavem* tohoto pilíře (patří sem jak velká města Havířov, Karviná, Orlová, Bruntál, Bohumín, tak menší obce zejména na širším Bruntálsku). Pouze u 4 obcí byl hodnocen stav soudržnosti jako *velmi dobrý* (ve všech

případech byla provedena expertní korekce váženého průměru hodnot za jednotlivé indikátory), avšak už u 40 obcí jako *dobrý* (druhá nejlepší hodnota). Je patrné, že u přechodových hodnot vážených průměrů menších obcí je hodnocení pilíře obtížné, zatížené většími možnostmi nepřesností. Případná expertní úprava je zde častější.

4.2.3. *Vyhodnocení potenciálů z hlediska soudržnosti obyvatel území*

Potenciál rozvoje území (tlak na změny soudržnosti obyvatel území) je MSK generován místními a obecnými faktory (trendy):

- **Výhledový pokles počtu obyvatel v kraji** (podle prognóz ČSÚ) je dán poklesem přirozenou měnou v důsledku poklesu plodnosti žen jako obecným trendem vývoje „vyspělých“ společností. Procesy umocňuje záporné migrační saldo, vystěhovávání mladých a sociálně mobilních obyvatel z většiny území kraje, které nenahradí ani kladné saldo migrace se zahraničím.
- Z územního hlediska nelze předpokládat zvrát základních procesů (pokles je vázán zejména na velká města Ostravské aglomerace a růst na pás Podbeskydí a jihozápad od Ostravy).
- Otázkou je pokračování trendů v oblasti bydlení a rekreace. Zejména další expanze suburbanizace a druhého bydlení do rekreačně atraktivních obcí může být výrazněji limitována jak zdaněním nemovitostí, tak novými nástroji ochrany životního prostředí. Pokud bude zdanění orientováno na hodnotu pozemků, pak je možno očekávat současné odblokování trhu.
- Vlastní soudržnost obyvatel není dosud v procesu územního plánování výrazněji monitorována, právě tento monitoring by mohl přinést objektivní informace o dosažení limitního rozsahu rozvoje či nebezpečí „úpadku“ sídel, vznik vyloučených lokalit.
- Obecnými změnami v životním stylu (automobilizace, rostoucí poptávka po trávení volného času v kvalitním přírodním prostředí, pokles počtu zaměstnanců na hektar průmyslové zástavby) i při stagnaci, či mírném poklesu počtu obyvatel zátěž území stoupá.
- Absencí ekonomických nástrojů regulujících poptávku po přírodních zdrojích (nízká daň z nemovitostí, nulové navýšení daně za „zastavitelnost“ pozemku).

Kvantifikaci sídelního potenciálu poskytují zejména projekce a **prognózy vývoje počtu obyvatel**. Přesnost prognózy (projekce) počtu obyvatel na úrovni obcí je ovlivněna zejména velikostí územní jednotky a faktory migrace. ČSÚ (r. 2018) ve své poslední projekci počtu obyvatel v ČR do roku 2100 pracuje s odhadem migrace ze zahraničí (průměrné kladné saldo 20 000 obyvatel ročně). Ani toto saldo nezaručí v dlouhodobém vývoji růst počtu obyvatel v ČR.

V nejnovější prognóze ČSÚ (r. 2019) pro Moravskoslezský kraj je uvažováno s celkovým poklesem počtu obyvatel v kraji o cca 15 % do roku 2050. Tento pokles je nejvyšší ve srovnání s jinými kraji ČR (blíží se mu relativní pokles v Karlovarském kraji), při velmi mírném růstu počtu obyvatel v rámci celé ČR o cca 1 %. Prognóza je poměrně opatrná (ČR je jedinou bývalou „východní“ zemí vykazující růst počtu obyvatel). Migrační potenciál ČR vzhledem ke kulturně blízkým zemím je zřejmě vyšší a vývoj může být relativně příznivější.

Dále je také potřeba vnímat rozdíl mezi územně plánovacími a jinými typy prognóz (projekcí). Územně plánovací prognózy jsou většinou „optimističtější“, podrobné projekce se v minulosti zpracovávaly maximálně na úrovni okresů a jsou poměrně pracné. Územně plánovací prognóza v rámci ÚAP je tak chápána jako reálný expertní odhad, založený zejména na znalosti území, který by neměl podvazovat rozvojové možnosti obcí a regionů.

Přehled vyhodnocení potenciálů územních podmínek z hlediska soudržnosti obyvatel území

| | | |
|------------------|---------------|--------------------------------|
| Potenciály území | Dotčené území | Význam z hlediska udržitelného |
|------------------|---------------|--------------------------------|

| | | rozvoje (územního plánování) |
|--|----------------------|------------------------------------|
| Zvýšení migrační atraktivity regionu na základě zvýšení nabídky atraktivních pracovních míst pro mladé a sociálně mobilní obyvatele, zejména ve veřejném sektoru (obrana, bezpečnost, zdravotnictví, instituce státu). | většina území MSK | 1 |
| Zvýšení atraktivity bydlení ve městech a zejména na sídlištích (především řešením problémů dopravy, příměstské rekreace). | města MSK | 1 |
| Rozvoj polycentrického osídlení s více hodnotovými póly (Ostrava – jihozápadní prstenec, Podbeskydí, Opava) | MSK | 2 |
| Odpovídající reakce na procesy stárnutí obyvatel v oblasti sociálních služeb, zdravotnictví a školství. | většina území MSK | 2 |
| Změna obecné negativní percepce a mediálního obrazu kraje, identifikace jeho komparativních výhod a perspektiv rozvoje. | MSK | 2 |
| Zaměření výzkumu na problémy soudržnosti obyvatel území a aplikaci v oblasti územního a regionálního rozvoje. | MSK | 2 |

Potenciál zlepšení podmínek soudržnosti obyvatel je v krátkodobém i dlouhodobém výhledu limitovaný územně i obecnými procesy.

Z územního hlediska bude působit setrvačnost sídelní struktury s převahou poměrně velkých měst. Na druhé straně sílí orientace migračních toků v rámci kraje na pás Podbeskydí a atraktivní část zázemí města Ostravy, Opavy, částečně i zázemí měst okresu Karviná.

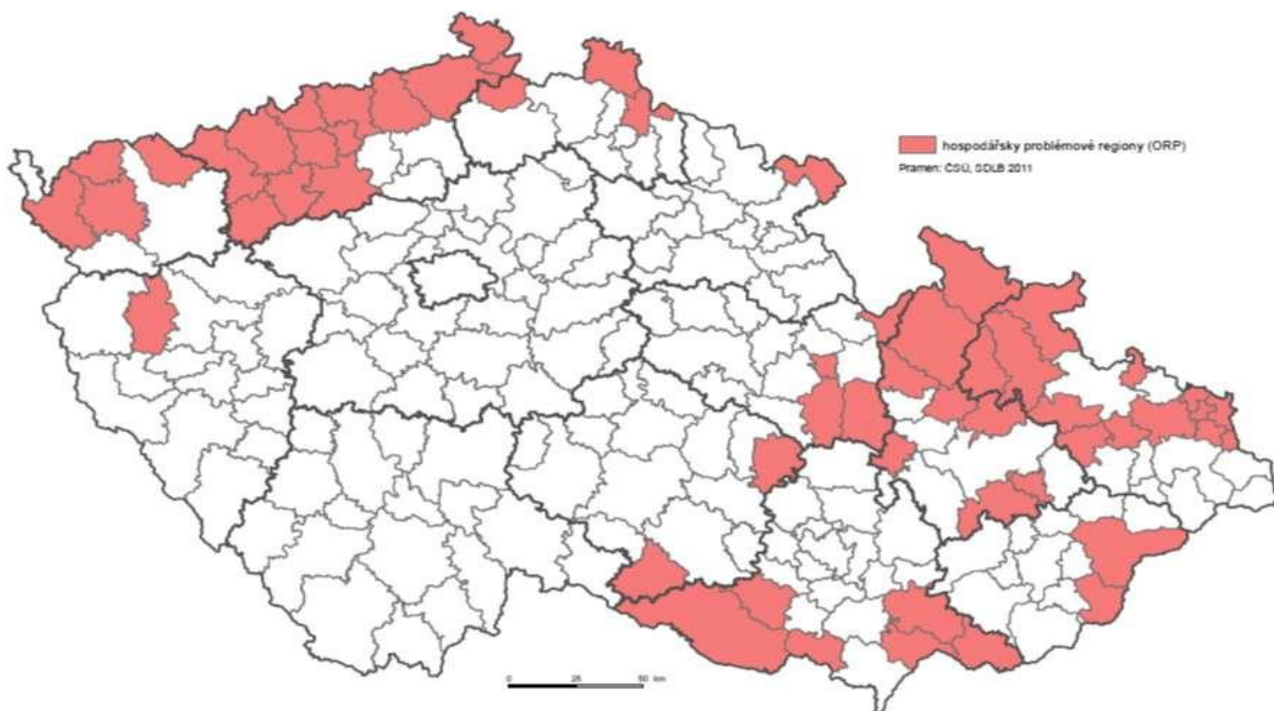
Významnou roli může hrát i prohloubení poznání soudržnosti obyvatel území a navazující **implementace do systému územního a regionálního plánování**. Z hlediska územního plánování zejména implementace Evropské úmluvy o krajině (komplexní chápání terciární a kvartérní struktury krajiny) – hledání nejlepšího možného využití krajiny nejen s ohledy na cíle ochrany přírody, urbanistické efektivnosti, ale i vnímání obyvatel, jejich proporcionální integraci do plánovacích procesů. Současný obraz problémů z hlediska udržitelného rozvoje je mnohdy velmi redukován a deformován aktivitou nátlakových skupin, využívající malé zapojení mlčící většiny. Tlak zájmových skupin je mnohdy velmi účinný, propojený s „tvůrci veřejného mínění“. Nové urbanistické distorze tak vznikají zejména ve spojení s procesy suburbanizace a řešení dopravy.

4.3. VYHODNOCENÍ ÚZEMNÍCH PODMÍNEK A POTENCIÁLŮ HOSPODÁŘSKÉHO PILÍŘE

Pilíř hospodářských podmínek území tvoří mnohdy méně vnímanou část udržitelného rozvoje území. Přitom jak soudržnost obyvatel, tak i kvalita životního prostředí jsou do značné míry determinována stavem a vývojem tohoto pilíře.

V praxi se hodnocení opírá o makroekonomické a regionální plánování zejména na úrovni státu a krajů. V rámci tohoto systému byla zpracována řada dokumentů s hodnotícími výstupy, včetně vymezení hospodářsky slabých a strukturálně postižených SO ORP. Příkladem hodnocení je následující mapa SO ORP v ČR, dokumentující návaznost problémových území Moravskoslezského kraje na podobná území v Olomouckém kraji.

Obrázek: Hospodářsky problémové regiony (usnesení vlády ČR č. 344/2013)



4.3.1. *Vyhodnocení územních podmínek hospodářského pilíře*

Výchozí podmínky hodnocení

Rozšíření názvu kapitoly z hospodářských podmínek území na ekonomické a hospodářské podmínky je vnímáno zejména jako požadavek na širší analýzu podkladů pro komplexní posouzení hospodářského pilíře území.

I přes rozšíření názvu tematického okruhu, však zůstávají hlavní cíle analýzy a hodnocení hospodářského pilíře zachovány. Zvýšený důraz je kladen na zhodnocení produkčního potenciálu jednotlivých regionů kraje v konfrontaci s dlouhodobými trendy vývoje (bezuhlíkové ekonomiky) i s aktuálními dopady pandemie.

Hlavním cíle je hodnocení hospodářského pilíře území místní a regionální ekonomiky, potenciálu jejího rozvoje. Ideální by bylo zahrnout i hodnocení potřeby a nabídky ploch pro podnikání v obcích (například rekreace) s ohledem na rozvojový potenciál obce (krajinných okrsků). To je výrazně omezeno současným stupněm poznání fungování obcí, trendů vývoje, ale i přirozených hospodářských regionů a potenciálů krajiny. Hospodaření s pozemky pro podnikání probíhá nekoordinovaně v extenzivním makroekonomickém prostředí, systematické hodnocení urbanistické ekonomie v územních plánech obcí absentuje. Soukromí investoři hledají nejvýnosnější využití pozemků bez ohledu na vznik externalit, tj. z hlediska maximalizace zisků je obvyklou snahou privatizovat výnosy a socializovat rizika – zátěže.

Dostupnost a kvalita dat

Základní údaje o hospodářském pilíři v bohatém územním členění přináší sčítání lidu domu a bytů, značným probléme je zastarávání dat v intercenzálním období. Nová data ze sčítání v r. 2021 budou k dispozici asi v roce 2022 a později (data o pohybu za prací). Údaje o nezaměstnanosti přináší s měsíční periodou evidence MPSV (v letech 2012 a 2013 nezveřejňovala údaje o nezaměstnanosti za obce, čímž vznikla diskontinuita v časových řadách). Výrazné zlepšení v dostupnosti údajů nastalo v posledních letech. Velmi cenné jsou i analytické zprávy z úřadu práce za kraje (okresy), které jsou dostupné

každoročně. Územní detail za obce je zde spíše opomíjen, většinou je pracováno s mikroregiony, pouze krátkodobé jsou publikované výhledy vývoje trhu práce.

Vlastní posouzení hospodářských podmínek území na úrovni obcí je výrazně omezeno dostupnými daty – údaje o hrubém domácím produktu (B 7b), přidané hodnotě, průměrných příjmech osob či domácností končí na úrovni krajů. Nejsou k dispozici za SO ORP a ani za okresy. Dostupnost údajů je omezena zejména z hlediska příjmů a majetkových poměrů domácností. Například údaje o úrovni mezd v ČR končí na krajské úrovni (např. v sousedním Polsku jsou k dispozici za obce, podobně je tomu i v mnoha vyspělých zemích).

Na úrovni obcí nelze posoudit ani daňový potenciál či jejich daňové úsilí (jak vysoké daně by mohly obce vybírat vzhledem k produktu, který zde vzniká, a jaké úsilí při výběru daní vynakládají, (např. nakolik dávají přednost volební popularitě před zvýšením daně z nemovitosti). Rozpočtové určení daní v ČR je dlouhodobě determinováno zejména počtem obyvatel obcí, velká města mají daňové příjmy na obyvatele několikanásobně větší než malá. Výjimku představují zejména malé obce, na jejichž území je skládka, probíhá těžba, je lokalizovaná velká firma, např. elektrárna, nebo disponují výhodným pronájmem majetku.

4.3.2. Interpretace a zhodnocení hospodářských podmínek území

Největším současným problémem hodnocení hospodářského pilíře je územní interpretace dostupných dat. Je zatížena častou aplikací údajů, které nejsou adekvátní pro hodnocení hospodářské úrovně území, zejména obcí. Například podíl podnikajících fyzických osob – podnikatelů závisí na tradiční odvětvové struktuře ekonomických subjektů v území. Vysoký podíl „podnikatelů“ mají jak hospodářsky úspěšné, tak i neúspěšné obce (regiony), tj. nelze je jednoznačně spojovat s výkonem či prosperitou území. V případě podnikajících fyzických osob jsou průměrná přidaná hodnota a navazující příjmy pro veřejné rozpočty výrazně nižší než průměr na zaměstnance u firem. Tento ukazatel není navržen k využití pro hodnocení podobně jako údaje o daňových příjmech obcí, které jsou velmi obtížně interpretovatelné. Orientačně se pokouší hodnotit hospodaření obcí MF ČR, obvykle je však ekonomika předmětem kvalifikovaných auditů finančních institucí. Aspirací územního plánování nemůže být analýza hospodaření obcí (B 7a), byla by neúplná a mohla vést k mylným závěrům a politickým dopadům. V úvahu je nezbytné vzít i skutečnost, že značná část investic je vázána na dotační transfery. Mnohé obce jsou naopak zatíženy značnými externalitami či břemeny (např. po těžbě), protože po r. 1990 často docházelo k privatizaci výnosu z pozemkové a stavební renty a na druhé straně k socializaci dopadů břemen a rizik. Pro rozvoj obcí je tak velmi důležitá politická aktivita občanů a politických reprezentací, která je částečně hodnocena v rámci pilíře soudržnosti společenství obyvatel území (účast obyvatel ve volbách).

Problematické je i hodnocení odvětvové struktury ekonomiky. Rozhodující roli z hlediska zaměstnanosti hraje třetí sektor s rostoucí zaměstnaností (v průměru ČR překračující cca 60 %, v Moravskoslezském kraji cca 53 %), zaměstnanost prvním a druhém sektoru naopak klesá. V podmínkách ČR tradiční druhý sektor je však i v mnoha vyspělých zemích tahounem růstu ekonomiky, otázkou je jeho restrukturalizace a využití komparativních výhod. Malou váhu z hlediska zaměstnanosti a produktivity má první sektor (v ČR 2,2 %, v MSK 1,7 % na tvorbě hrubé přidané hodnoty), rostoucí jsou však jeho krajinotvorné funkce. Rozporuplné je posuzování třetího sektoru, který tvoří řada odvětví s vysokou produktivitou (finanční služby), ale i odvětví s nižší přidanou hodnotou (rekreace), a zejména komerční služby navázané na místní obyvatelstvo. Složitost posouzení odvětví rekreace (včetně cestovního ruchu) je patrná právě v současné situaci pandemické krize.

Velikost podniků a jejich odvětvová struktura je v ČR územně diferencovaná zejména podle přírodních a dopravních předpokladů území (viz alokační ekonomické teorie). Přitom je však obtížné rozlišit, co je

přirozenou diferenciací (komparativní výhodou) a co slabou stránkou hospodářského pilíře obcí. To platí zejména u malých obcí, kde alokace hospodářských aktivit (průmyslových areálů) byla přírodně či historicky determinovaná a funguje v rámci specifických regionů (například tradiční lokalizace podniků u zdrojů vodní síly, těžby u ložisek s vysokou rentou, která se však mění). Tyto areály existují obvykle v exponované zástavbě a mají problémy s dopravní obslužností, perspektivou je jejich konverze s ohledem na nejlepší možné využití (nikoliv však pouze v úzkém výrobním smyslu).

Specifickým problémem ČR je i velký rozdíl mezi vytvořeným HDP a odlivem „zisků“ z ČR, které dlouhodobě snižují vykazovaný disponibilní důchod rezidentů (občanů ČR), v průměru o cca 10 %. I z tohoto důvodu nejsou v tomto hodnocení preferována data o HDP (dostupná pouze za kraje ČR). Ekonomické postavení Moravskoslezského kraje z hlediska přesnějších ukazatelů (vylučujících vliv nezaměstnanosti – věkové struktury) je přesnější. Například index hrubé přidané hodnoty na zaměstnance se (po vyloučení města Prahy) přibližuje průměru ČR, na Moravě je po Jihomoravském kraji druhý (r. 2018). V rámci ČR vykazuje lepší pozici pouze Středočeský, Královohradecký a Plzeňský kraj, problémem je však dlouhodobé mírné propadání relativní ekonomické pozice kraje. Poměrně příznivou pozici vykazuje MSK z hlediska investiční aktivity (6. pozice v rámci 14 krajů včetně Prahy), otázkou je, zda tyto investice postačí na potřeby restrukturalizace. Poměrně příznivá je situace z hlediska rozsahu přímých zahraničních investic.

4.3.3. Výběr indikátorů pro hodnocení

Pro výběr indikátorů hospodářského pilíře se vycházelo, kromě obecných východisek, i ze specifických daností tohoto pilíře udržitelného rozvoje území:

- Omezená dostupnost řady ukazatelů (např. ukazatele o mzdách a hrubé přidané hodnotě na územní jednotky menší než kraje) a jejich obtížná interpretace (např. hodnocení hospodaření obcí).
- Problémy strukturálního hodnocení ekonomiky, např. nízkého ekonomického významu zemědělství, kontroverzních rozvojových dopadů rekreace a zejména dopadů distorzních strukturálních změn („ekologizace“ ekonomiky).
- Potřeba zpřesnění ukazatelů ve vazbě na hospodářský cyklus ekonomiky a dlouhodobé trendy vývoje.

Otázkou je uplatnění vah jednotlivých ukazatelů; v této aktualizaci nebyly specifické váhy použity, je však patrné, že většina ukazatelů se vztahuje k podmínkám zaměstnanosti a polohy. U hospodářského pilíře byla vzata v úvahu skutečnost, že značný význam pro hospodářskou prosperitu obcí mají regiony pohybu za prací, které jsou východiskem pro hodnocení regionálních podmínek ekonomiky.

U krajských ÚAP a ÚAP SO ORP by mělo být vnímáno územní měřítko hodnocení (počet hodnocených obcí). V rámci ÚAP SO ORP je možno pracovat s většími detaily (vybavenost obcí, občanská aktivita, tradice včetně územních a kulturních specifik). Předpokládá se, že použité indikátory se mohou lišit, výsledky hodnocení by měly být však podobné. ÚAP SO ORP by měly přinášet spíše zpřesnění hodnocení v rámci ÚAP MSK.

Nezaměstnanost

Podmínky nezaměstnanosti představují nejčastěji používané východisko pro hodnocení hospodářského pilíře území. Výhodou je zejména aktuálnost a dostupnost dat ze zdrojů MPSV (úřadů práce). Hodnocení nezaměstnanosti v obcích se zaměřuje na aktuální stav a změnu nezaměstnanosti v posledních čtyřech letech.

Tab. Hodnocení indikátoru podílu nezaměstnaných v obcích – rok 2020 (31.12.)

| Hodnocení | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 |
|----------------------|---------------|-----------------|-----------------|-----------------|------------------|-------------------|-----------------------|
| Podíl nezaměstnaných | Menší než 2 % | =>2 % a <4 % | =>4 % a <6 % | =>6 % a <8 % | =>8 % a <10 % | =>10 % a <12 % | Větší nebo roven 12 % |

Tab. Hodnocení indikátoru relativní změny podílu nezaměstnaných v obcích r.2017–2020

| Hodnocení | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 |
|--|----------------|-------------------|-------------------|--------------------|---------------------|-------------------|------------------------|
| Změna podílu nezaměstnaných r. 2017 = 100% | Menší než 50 % | >=50 % a <70 % | >=70 % a <90 % | >=90 % a <100 % | >=100 % a <110 % | >=110% a <130% | Větší nebo roven 130 % |

Nastavení hodnotící stupnice stavu nezaměstnanosti bude vždy diskutabilní. Otázkou je, zda jako pozitivní je možno vnímat podíl nezaměstnaných mezi 4 až 6 %. Vychází se z předpokladu, že míra nezaměstnanosti kolem 5 % se považuje za přirozenou ve funkční tržní ekonomice. Úroveň nezaměstnanosti v ČR jako celku byla v posledních letech nejnižší v rámci celé EU. Tyto hodnoty pod 3 % je tak možno hodnotit velmi pozitivně. Nelze však zapomínat, že nezaměstnanost má vazby i na soudržnost obyvatel (data slouží nejen pro prvotní hodnocení hospodářského pilíře). Ještě výrazněji je nastolována otázka, od jaké úrovně nezaměstnanosti dochází k negativním vlivům na soudržnost obyvatel území? V rámci hodnocení soudržnosti obyvatel bylo proto použito přímých sociálních ukazatelů – např. údajů o exekucích.

Otázkou je i související hodnocení relativních změn. Jako pozitivum je vnímán výrazný pokles nezaměstnanosti v období let 2016–2019. V dalším období bude potřeba stupnici korigovat s ohledem na průměrný vývoj v celé ČR.

Regionální ekonomika

Hospodářské podmínky obcí v rámci regionů pohybu (nezaměstnanost a nabídka pracovních míst) představují u mnoha obcí rozhodující faktor jejich rozvoje, svědčící o širším hospodářském potenciálu území. Míra vlivu je dána jak přímo saldem pohybu za prací, tak i „přenosem“ nezaměstnanosti (vysoká nezaměstnanost snižuje možnosti pohybu za prací do okolí), včetně tlaku na relativní pokles mzdové úrovně.

Hospodářsky nejproblémovější část území MSK (území na východ od Ostravy – okres Karviná) ovlivňuje hospodářsky vývoj na cca 1/2 území kraje. Zásadní je zde velký počet obyvatel jádra „problémového“ území, cca 250–300 tis. (bez započtení města Ostravy), tj. z hlediska počtu obyvatel se jedná o území v rámci ČR nejvýznamnější (druhé podobné území, je v Ústeckém kraji – jeho jádro tvoří okresy Most a Teplice). Ostatní území ČR se slabým hospodářským pilířem jsou často plošně rozsáhlá, avšak zasahují méně než 100 tis. obyvatel, a jsou územně diferencovaná (např. v MSK Osoblažsko, Bruntálsko a Vítkovsko).

V následující tabulce je v prvním sloupci uvedeno expertní hodnocení regionální ekonomiky v rámci spádových obvodů obcí s pověřeným úřadem (mikroregionů), vycházející z úrovně nezaměstnanosti a poměru počtu nezaměstnaných na 1 nabízené pracovní místo. Seřazení dat je provedeno podle míry nezaměstnanosti v r. 2020. Podle sloupce o úrovni nezaměstnanosti v r. 2017 je patrné zlepšení jak za celou ČR, tak i menší územní celky. Sloupec o počtu obyvatel přibližuje rozdílnou váhu jednotlivých regionů, patrné je to zejména ze srovnání mikroregionu Osoblahy a mikroregionů velkých měst Karvinska.

Hospodářské podmínky obcí v rámci regionů pohybu (nezaměstnanost a nabídky pracovních míst) jsou nejlépe hodnoceny v rámci mikroregionů měst Příbor a Frenštát pod Radhoštěm. Následně pak v „Podbeskydském“ subregionu od Jablunkova až po Nový Jičín a tradičně v širším regionu Opavska. Překvapením je zlepšení situace u mikroregionu Oder. Diferencované je postavení vlastního okresu Ostrava s návazností na okres Karviná, potýkající se dlouhodobě s problémy restrukturalizace tohoto území. Nejhorší stav hospodářského pilíře je dlouhodobě vykazován v rámci mikroregionu Osoblahy (kombinace vysoké nezaměstnanosti a malé nabídky pracovních míst s omezenou možností pohybu za prací).

Podobným způsobem (odborným odhadem s přihlédnutím k uvedeným ukazatelům) bylo provedeno hodnocení všech obcí MSK, přičemž např. v rámci mikroregionu Kravaře byly nejhůře hodnoceny obce na severu a průměrně obce v okolí vlastních Kravař, tj. rozsah hodnocení zde byl ve škále od 4 do 6, na rozdíl od menšího rozsahu hodnocení ve většině mikroregionů. V případě obcí Karvinska je nutno vzít v úvahu, že přestože nabídka volných pracovních míst je v samotné obci malá, v dobré dopravní dostupnosti (Ostrava, Frýdek-Místek) je volných pracovních míst více. Situace Orlové a Osoblahy je proto nesrovnatelná.

Tab. Hodnocení regionální ekonomiky podle podílu nezaměstnaných a nabídky pracovních míst v r. 2021 (leden)

| Mikroregion obce s pověřeným úřadem | Hodnocení | Obyvatelstvo 15–64 let | Podíl nezaměstnaných (%) | | Volná pracovní místa (VPM) | |
|-------------------------------------|-----------|------------------------|--------------------------|------|----------------------------|-------------------------|
| | | | 2021 | 2017 | celkem | Nezaměstnaných na 1 VPM |
| rok (leden) | 2021 | 2021 | 2021 | 2017 | 2021 | 2021 |
| Hlučín | 4 | 26 284 | 2,3 | 3,8 | 140 | 4,69 |
| Frenštát pod Radhoštěm | 3 | 12 522 | 2,9 | 3,9 | 227 | 1,67 |
| Jablunkov | 4 | 14 946 | 3,1 | 3,4 | 131 | 3,68 |
| Třinec | 4 | 35 102 | 3,2 | 3,7 | 454 | 2,65 |
| Opava | 4 | 64 814 | 3,3 | 5,3 | 963 | 2,34 |
| Příbor | 3 | 8 439 | 3,4 | 4,2 | 272 | 1,13 |
| Nový Jičín | 4 | 31 060 | 3,7 | 4,1 | 563 | 2,17 |
| Bílovec | 4 | 9 386 | 4 | 5 | 158 | 2,44 |
| Frýdek-Místek | 4 | 72 830 | 4 | 5,1 | 787 | 3,89 |
| Kravaře | 5 | 14 193 | 4 | 7,7 | 131 | 4,52 |
| Studénka | 4 | 7 155 | 4 | 4,3 | 93 | 3,23 |
| Vratimov | 4 | 4 771 | 4 | 5,6 | 100 | 2,02 |
| Frýdlant nad O. | 4 | 15 723 | 4,1 | 5,3 | 173 | 3,87 |
| Odry | 4 | 7 204 | 4,2 | 5,4 | 338 | 0,93 |
| Fulnek | 4 | 3 731 | 4,3 | 5,3 | 84 | 2,12 |
| Kopřivnice | 4 | 17 953 | 4,6 | 4,8 | 426 | 2,01 |

| | | | | | | |
|-------------------|---|-----------|------|------|---------|-------|
| Rýmařov | 5 | 9 598 | 5,1 | 7,2 | 208 | 2,57 |
| Bohumín | 6 | 21 646 | 6,1 | 7,3 | 108 | 12,81 |
| Český Těšín | 5 | 16 815 | 6,2 | 7,9 | 165 | 6,70 |
| Horní Benešov | 6 | 2 135 | 6,6 | 8 | 17 | 8,41 |
| Ostrava | 5 | 202 063 | 6,6 | 8,6 | 4 021 | 3,52 |
| Krnov | 5 | 18 598 | 6,9 | 9,5 | 189 | 7,10 |
| Vrbno pod P. | 6 | 4 420 | 7 | 8,7 | 16 | 19,94 |
| Město Albrechtice | 6 | 5 054 | 7,2 | 9,4 | 13 | 28,85 |
| Vítkov | 6 | 8 448 | 7,4 | 10,4 | 66 | 9,88 |
| Bruntál | 6 | 17 076 | 8,1 | 9,8 | 389 | 3,69 |
| Havířov | 7 | 55 694 | 8,5 | 10,2 | 336 | 14,65 |
| Karviná | 7 | 41 577 | 9,3 | 12,1 | 465 | 8,75 |
| Orlová | 7 | 24 806 | 9,5 | 10,9 | 114 | 21,41 |
| Osoblaha | 7 | 1 843 | 13,2 | 14,9 | 10 | 25,00 |
| MSK | 5 | 775 886 | 5,7 | 7,3 | 11 157 | 4,14 |
| ČR | 3 | 6 832 330 | 4,3 | 5,2 | 325 378 | 0,95 |

Vzdělanost obyvatel

Pro hospodářské podmínky území má velký význam vzdělanost obyvatel, zejména ekonomicky aktivních obyvatel. Problematika hodnocení vzdělanosti obyvatel je podrobněji popsána v rámci hodnocení pilíře soudržnosti obyvatel. Nové výsledky o vzdělanosti obyvatel budou k dispozici ze sčítání v r. 2021, zřejmě vyvolají i potřebu úpravy hodnotící škály.

Tab. Hodnocení indikátoru vzdělanosti obyvatel (podíl obyvatel s VŠ vzděláním, SLDB 2011)

| Hodnocení | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 |
|---|---------------|-----------------|-----------------|-----------------|------------------|-------------------|-----------------------|
| Podíl obyvatel s VŠ vzděláním SLDB 2011 | Menší než 2 % | =>2 % a <4 % | =>4 % a <6 % | =>6 % a <8 % | =>8 % a <10 % | =>10 % a <12 % | Větší nebo roven 12 % |

Vzdělané obyvatelstvo bylo tradičně soustředěno ve městech, v posledních desetiletích však probíhá stále významnější přesun těchto obyvatel do suburbanizačních obcí, kde obvykle zvyšují ekonomickou prosperitu. Mnohdy však vytvářejí značný tlak na změny ve fungování těchto obcí (růst dopravy) až po negativní dopady na soudržnost obyvatel území.

Poloha obce

Pro hospodářské podmínky území má velký význam poloha obcí vzhledem k dálnicím a rychlostním komunikacím a k jiným velkým městům a regionálním centrům. Tyto poměrně stabilní parametry byly použity v minulých ÚAP MSK, včetně vzdálenosti ke krajskému městu. Nově byly první dva ukazatele sloučeny, třetí ukazatel vynechán s ohledem na rozložení rozvojových pólů – pás Podbeskydí, dále

jihozápad Ostravy a přesahem na Opavsko. Důvodem je, že vlastní město Ostrava nevytváří homogenní ekonomickou krajinu s jedním centrem, krajským městem, jak je tomu např. v Olomouckém či Jihomoravském kraji. Navíc pokles (gradient) změny ekonomické prosperity od města Ostravy směrem východ – západ je zcela odlišný, v okrese Karviná se rychle propadá směrem ke Karviné.

Tab. Hodnocení indikátoru polohy obcí (vzdálenost k dálnici a rychlostí komunikaci a ORP)

| Hodnocení | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 |
|--|----------------|--------------------|---------------------|---------------------|---------------------|---------------------|------------------------|
| Vzdálenosti k SO ORP a vybraným komunikacím (součet) | Menší než 5 km | =>5 km a <10 km | =>10 km a <15 km | =>15 km a <25 km | =>25 km a <35 km | =>35 km a <45 km | Větší nebo roven 45 km |

Vlastní nastavení hodnotící stupnice je provedeno s vědomím vysoké hustoty zalidnění MSK a poměrně dobré dostupnosti dálnic a rychlostních komunikací (tj. s přihlédnutím k poměrům obvyklým v ČR). Průměrné hodnocení obcí kraje je poměrně příznivé a mírně zlepšuje celkové hodnocení většiny obcí.

Hodnocení hospodářského pilíře bylo do r. 2019 velmi pozitivně ovlivněno zejména poklesem nezaměstnanosti v celé ČR, a naopak růstem nabídky pracovních míst (nikoliv však zlepšením jejich struktury v MSK. Tato situace mnohdy vede i k dovozu pracovní síly ze zahraničí, což zpětně snižuje úroveň mezd lidí s nízkou kvalifikací).

Pozitiva územních podmínek z hlediska hospodářského pilíře

Základ hospodářské síly a prosperity vznikl v době od průmyslové revoluce do 70. let minulého století, odkdy jsou patrné první poklesy těžby uhlí. Otevření trhu ČR a privatizace podniků v 90. letech se projeví zejména u regionů s těžkým průmyslem.

Pozitivem v posledních desetiletích je zejména realizace průmyslových zón Nošovice a Mošnov, přenášející těžišť rozvoje kraje na jih od Ostravy, částečně ve vazbě na Podbeskydí. Relativně příznivý hospodářský vývoj vykazuje Třinecko i přes dominantní vliv hutního průmyslu a vazbu na Slovensko (přenos nezaměstnanosti). Pozitivní vývoj je patrný i v Podbeskydí včetně Kopřivnicka. Problémem je skutečnost, že celkové makroekonomické zlepšení nepřineslo zásadní zpomalení negativních migračních procesů. Konkurenční regiony nabízely pracovní místa s vyšší úrovní mezd a v lepší struktuře.

Poměrně dobře je možno hodnotit rozvoj technické infrastruktury na území kraje, zejména dopravy, ale i pozitivní stav v oblasti vodohospodářské a zásobování energiemi.

| Pozitiva | Dotčené území | Význam z hlediska udržitelného rozvoje a (územního plánování) |
|--|------------------------------------|---|
| Výrazné zlepšení makroekonomické situace a navazující pokles nezaměstnanosti do r. 2019 (pokles absolutního počtu nezaměstnaných). | většina území kraje mimo Karvinsko | 1 (3) |
| Územní stabilizace a pokročilá realizace významných rozvojových zón. | SO ORP Frýdek-Místek, Kopřivnice | 2 (1) |

| | | |
|--|------------------------------|----------|
| Velmi dobré napojení většiny území kraje na evropsky významnou a dálkovou vnitrostátní silniční síť (VIb. transevropský multimodální koridor sítě TEN-T a silnice I. třídy začleněné do mezinárodních tahů E). Mezinárodní letiště Mošnov. | MSK – centrum a východ kraje | 2 (1) |
| Potenciální nabídka pozemků pro podnikání, zejména brownfieldů. | většina MSK | 2 (2) |
| Možnosti rozvoje podnikání v oblasti cestovního ruchu a rekreace zejména v oblasti Jeseníků. | západ MSK | 3 (2) |
| Geografická poloha MSK na pomezí tří států, s vazbou na Hornoslezskou aglomeraci významnou v Evropském měřítku (cca 5 mil. obyvatel), tradiční vazby na Slovensko (Žilina). | MSK – centrum a východ kraje | 3 (3) |
| Zásoby nerostných surovin (uhlí, plyn, stavební suroviny). | centrum a jih kraje | 2 (3) |

Negativa územních podmínek z hlediska hospodářského pilíře

| Negativa | Dotčené území | Význam z hlediska udržitelného rozvoje a (územního plánování) |
|---|-------------------------------|---|
| Absence moderní regionální politiky, posilující zaměstnanost mladých a vzdělaných lidí, reagující na nová ohrožení. | MSK | 1 (2) |
| Extenzivní plošný rozvoj podnikání a malý tlak na využití brownfieldů, na lepší organizaci území. | většina MSK | 2 (1) |
| Značný počet nezaměstnaných na 1 volné pracovní místo ve srovnání s jinými kraji ČR, mikroregiony s omezenou nabídkou a strukturou pracovních míst. | Karvinsko a širší Bruntálsko. | 2 (3) |
| Nízká úroveň mezd, její relativní pokles po r. 1990. | širší region | 2 (3) |
| Nejasné dopady energetické politiky ve vazbě na ložiska černého uhlí, ale i v oblasti jaderné energetiky. | MSK | 2 (3) |
| Okrajová poloha v rámci ČR s bariérou pohoří Jeseníky a Beskydy a vojenského prostoru Libavá. | zejména západ MSK | 3 (2) |
| Neprovázanost trhu práce a systému školství. | obecný problém | 3 (3) |

Zásadním problémem hospodářského rozvoje z hlediska územního plánování je extenzivní rozvoj podnikání s velkými plošnými nároky. Investoři dávají přednost dopravně dobře dostupným a připraveným pozemkům, bez zátěží. V mnohých lokalitách vyvolávají investoři záporné externality, zejména v oblasti dopravy.

Tlak na efektivní využití území, zejména stávajících málo využívaných či nevyužitých podnikatelských areálů, je velmi nízký. Toto si mohou investoři dovolit s ohledem na nastavení regionální politiky (nadměrné využitelné plochy v podporovaných regionech) a nastavení makroekonomické politiky (nízké zdanění a malé ekologické zacílení dostupných nástrojů). Tento stav je neodůvodněný v situaci kdy nezaměstnanost v ČR je dlouhodobě na nejnižších úrovních vzhledem k poměrům v EU a byl vykazován nedostatek pracovních sil na trhu. Nadprůměrně urbanizované území MSK je tak dále zatěžováno negativními dopady na životní prostředí a částečně i vlastní bydlení.

Nové podmínky těžby uhlí v ČR a Evropě a navazujícího těžkého průmyslu (emisní povolenky) dopadají na celý region, zejména však na okres Karviná vykazující potřebu zásadní restrukturalizace. Tento proces se tak územně koncentruje v nejhustěji zalidněné části MSK s cca 400–500 tis. obyvateli, tj. rozsah zátěže nemá srovnání s jinými regiony období (obvykle postihuje regiony s desítkami tisíc obyvatel, v Ústeckém kraji se jedná o region s cca polovičním počtem obyvatel).

Z hlediska velikosti sídel jsou pod největším tlakem negativního vývoje (zejména nezaměstnanosti) města s velkými sídlišti okresu Karviná a malé obce širšího Bruntálska (mimo rekreační území), zvláště na Osoblažsku a Vítkovsku.

Z hlediska celkového hodnocení hospodářského pilíře jednotlivých obcí nebyla žádná obec hodnocena hodnotou 7 (velmi špatný stav pilíře), pouze 7 obcí mělo hodnotu 6 se špatným stavem tohoto pilíře (takto jsou hodnoceny spíše menší obce Bruntálska). Velká města okresu Karviná jsou většinou hodnocena jako průměrná. Absolutní zlepšení vzhledem k minulému hodnocení však nezlepšuje jejich migrační atraktivitu (nepříznivá relativní pozice v rámci ČR se výrazněji nemění). Pouze u 4 obcí byl hodnocen stav pilíře jako dobrý (Opava, Frenštát pod Radhoštěm, Děhylov a Frýdlant nad Ostravicí), u 117 obcí je hodnocen jako nadprůměrný (zlepšený).

Potenciály územních podmínek z hlediska hospodářského pilíře

Ekonomické a hospodářské podmínky jsou rozhodující pro dlouhodobý vývoj většiny obcí a regionů (výjimku tvoří zejména výrazně rekreačně atraktivní lokality, které se však v řešeném území prakticky nenacházejí). Možnosti postižení hospodářských podmínek jsou omezené zejména absencí dat o příjmech (mzdách) obyvatel a HDP za menší území než kraje. Dobrou dostupnost v podrobném územním členění poskytují údaje o nezaměstnanosti. Z hlediska zaměstnanosti je prakticky na celém území ČR rozhodující terciér (služby), okrajová je zaměstnanost v priméru (zemědělství a lesnictví). V rámci priméru mají stále větší význam krajinnotvorné (ekologické) funkce. V posledních letech byl vykazován příznivý makroekonomický vývoj nejen v ČR, ale i okolních zemích, což se pozitivně promítalo i do mnoha hospodářských ukazatelů. Tento pozitivní vývoj nevylučuje rizika krizového vývoje v dlouhodobém výhledu (v současnosti v návaznosti na „koronakrizi“) s výraznými dopady do odvětví „volného času“.

| Potenciály území | Dotčené území | Význam z hlediska udržitelného rozvoje a (územního plánování) |
|--|----------------------------------|---|
| Aplikace moderní regionální politiky, posilující zaměstnanost mladých a vzdělaných lidí, reagující na nové trendy a ohrožení. | MSK | 1 (1) |
| Velká nabídka volné pracovní síly. | zejména okresy Karviná a Bruntál | 2 (3) |
| Obecně nízká úroveň mezd (nižší náklady pro potenciální zaměstnavatele). | širší region | 2 (3) |
| Konzistentní energetická politika ve vazbě na ložiska černého uhlí, plynu a výroby elektrické energie včetně alokace JE Blahutovice. | jih kraje | 2 (2) |
| Přiměřená a územně diferencovaná míra veřejné podpory. | zejména okresy Karviná a Bruntál | 2 (3) |

Na druhé straně se často zapomíná na veřejná odvětví s nadprůměrnými mzdami, které mohou stabilizovat hospodářsky problémové regiony (obrana, vnitro, zdravotnictví, školství). Regionální politika ČR v této oblasti po r. 1990 výrazně zklamala, regionální podpora se zaměřovala do oblasti druhého sektoru (průmyslové zóny – montovny) a zcela opomíjela tradiční možnosti státu s alokací veřejného sektoru od vojenských posádek až po výzkumné ústavy, instituce a vysoké školy.

5. VYHODNOCENÍ VZÁJEMNÝCH VAZEB POTENCIÁLŮ A TRENDŮ VÝVOJE

5.1. VYHODNOCENÍ VZÁJEMNÝCH VAZEB POTENCIÁLŮ

V oborovém pojetí (podle tematických okruhů) je možno v rámci území hovořit o řadě potenciálů – např. sídelním, ekonomickém, biotickém, vodohospodářském, surovinovém, rekreačním. Přístup k hodnocení potenciálů z hlediska tří pilířů udržitelného rozvoje syntetizuje pohled na potenciály vymezené v rámci hodnocení tematických okruhů.

Hodnocení potenciálů v rámci jednotlivých pilířů může být rozporuplné. Váhy a význam jednotlivých pilířů udržitelného rozvoje jsou v současné antropogenně transformované krajině výrazně diferencované, vždy však vystupují ve vzájemných vazbách. Významnou otázkou je hierarchizace těchto vazeb a trendů jejich vývoje. Je nutné vyloučit oborový přístup nadměrně zdůrazňující jednotlivosti.

Prvotním zdrojem kvality života ve společnosti je hospodářský pilíř území, umožňující uspokojit materiální, sociální a jiné potřeby společnosti. Vnímání moderní společnosti je zde do značné míry ovlivněno odtržením od primární produkční schopnosti krajiny (např. zemědělstvím se „živí“ pouze počet obyvatel v řádu jednotek procent, podíl na HDP je ještě menší). Pobyt v krajině je spojen většinou s rekreací, redukováně s bydlením a dopravou.

I přes pozitivní změny je základním problémem území MSK slabost a nestabilita hospodářského pilíře. Těžba uhlí a těžký průmysl byla a je zdrojem negativních externalit spojených s kvalitou života (koncentrovaných zejména do okresu Karviná) a má i své dopady do soudržnosti obyvatel území (velká nezaměstnanost, relativní pokles mezd, vznik vyloučených lokalit). **Pokles výrobního potenciálu tak negativně dopadá na sídelní potenciál, zejména měst** (Karviná, Orlová, Havířov, částečně i Ostrava nebo Frýdek-Místek). K tomuto základnímu trendu přistupuje stále výraznější preference individuálního bydlení, zejména v atraktivním (rekreačním) prostředí.

I při výrazném poklesu obyvatel v uvedených městech probíhá v jejich zázemí suburbanizace a jednoznačně posiluje suburbanizační pás v Podbeskydí. Reálně zde nelze odlišit, k jakému účelu jsou nové domy a byty užívány, zda k prvému či druhému (rekreačnímu) bydlení. Při popisu těchto procesů je jednoznačně patrná absence registru bydlení, z „velkých“ čísel je možno pouze kvalifikovaně provádět odhady těchto procesů.

Při posuzování rozvojových možností MSK je potřeba dostatečně vnímat i jednotlivé potenciály sousedních zemí (regionů), tj. mimořádnost vazeb na Slovensko a potenciál vazeb k Polsku (území s vysokým počtem obyvatel a značnou dynamikou rozvoje, s poklesem nezaměstnanosti). Ve vztahu k Polsku je potenciál limitován zejména podmínkami zhoršeného životního prostředí v Polsku.

Posílení pilíře životního prostředí je podmínkou zvýšení sídelního potenciálu (včetně soudržnosti obyvatel) na většině území kraje. Podpora růstového potenciálu je žádoucí, od zásadních investic do transformace území post montánní krajiny ke krajině rekreační, až po nalezení komparativních sídelních a produkčních výhod území (identifikace produkčních potenciálů).

Dosud podceňovanou otázkou je, nakolik nadměrné kritické vnímání některého z pilířů udržitelného rozvoje zpětně deformuje jeho realitu, tj. pozitivní a negativní zpětné vazby. Například nakolik neúměrně kritické vnímání parametrů životního prostředí vede k nadměrné migraci obyvatel, která dále podlamuje možnosti rozvoje dané lokality, regionu, a nakonec posiluje toto negativní vnímání (vznik záporné zpětné vazby).

5.2. VYHODNOCENÍ TRENDŮ VÝVOJE ÚZEMÍ MORAVSKOSLEZSKÉHO KRAJE

Vývoj území MSK je výrazně diferencovaný jak v měřítku obcí, tak regionů. Na území kraje je možno najít SO ORP s vysokou intenzitou rozvoje patřící mezi nejdynamičtějších SO ORP v rámci ČR (SO ORP Frýdlant nad Ostravicí, měřeno vývojem počtu obyvatel a rozvojem rekreačních funkcí). Na druhé straně jsou zde i SO ORP (Karviná, Orlová, Havířov, Rýmařov, Bruntál, Krnov) s nejvyššími poklesy počtu obyvatel v posledních 15 letech v ČR.

Vývoj je diferencovaný i z hlediska jednotlivých pilířů udržitelného rozvoje. Celkově je však ovlivněn obecnými změnami v životním stylu (mobilita – zejména automobilizace, rostoucí poptávka po trávení volného času v atraktivním prostředí, pokles počtu zaměstnanců na hektar průmyslové zástavby). To znamená, že i při stagnaci či mírném poklesu počtu obyvatel zátěž území stoupá, pokud není tlumena technologickým pokrokem a změnou chování směrem k redukci ekologické stopy.

5.2.1. Pilíř životního prostředí

Z hlediska podmínek pro příznivé životní prostředí je patrný velmi mírně zlepšující se trend, který souvisí s poklesem těžby uhlí a útlumem těžkého průmyslu. Míra antropogenních vlivů na krajinu tak mírně klesá, částečně jako důsledek nechtěného vývoje. Problémem stále zůstává kvalita ovzduší, i když ve srovnání s 90. lety minulého století se situace významně zlepšila (pokles emisí). Otázkou je zvládnutí zahlazení následků po důlní činnosti a využití potenciálů post montánní krajiny. Další výhledová zlepšení je možné očekávat v oblasti dopravy (elektromobilita, příklon k udržitelné dopravě), je však

pravděpodobné, že intenzita dopravy bude ještě dále stoupat a vynucovat si zahuštění komunikační sítě s dopady na další fragmentaci krajiny (přesto že je ověřeno, že každá nová komunikace generuje nárůst automobilové dopravy). Pozitivní vývoj je patrný i v oblasti vodního hospodářství (protipovodňová opatření) a nakládání s odpady ve smyslu jejich třídění, avšak nikoli recyklace. Hlavní trendy v oblasti životního prostředí jsou determinovány vnějšími tlaky (Green Deal – dekarbonizace) s možnými kontroverzními dopady i v oblasti jaderné energie (jaderný zdroj Blahutovice). Významnou negativní roli zde hraje i zjednodušené „mainstreamová“ hierarchizace problémů bez vnímání komplexnosti a územních specifik možných řešení.

5.2.2. Pilíř soudržnosti společenství obyvatel

Soudržnost obyvatel řešeného území je v současnosti ovlivňována několika vývojovými trendy:

- Sídelní potenciál celého kraje je ohrožen negativním vývojem panelových sídlišť ve městech, především v okresech Karviná a Bruntál, a rozšiřováním (vznikem) vyloučených lokalit.
- Obecným trendem prakticky celého území MSK je stárnutí obyvatel s promítnutím do změn poptávky po sociálních službách, nároků na zdravotnictví a výhledový pokles poptávky v oblasti školství.
- Přetrvávajícím problémem je stěhování mladých lidí zcela mimo region.
- Proces suburbanizace, který vede k širší migraci do suburbanizačního pásu v Podbeskydí nebo do obcí s dobrou dopravní dostupností regionálních center, mnohdy přináší řadu rozporů v místních komunitách, které nejsou monitorovány (skupinové zájmy jsou vydávány za obecné).
- Možnosti prognózy změny suburbanizačních tendencí jsou omezené z řady důvodů. Svou roli hrají síly hypotéčního a stavebního sektoru, mediální a následně společenské přijetí modelu sociálního úspěchu spojeného s vlastním bydlením v rodinném domě, nízká popularita nástrojů ekologické regulace v této oblasti aj.
- V rámci sídelní struktury je přetrvávajícím trendem vymístění částí městotvorných a obslužných funkcí z center měst do dopravních uzlů (nákupy).
- Pokračující zkrácená percepce regionu (negativního mediálního obrazu území) a nedostatečná prezentace komparativních výhod a perspektiv rozvoje území.

Ve spotřebních společnostech je po II. světové válce obecnou a „dlouhodobou“ skutečností růst zastavěných ploch, počtu bytů, rekreačních objektů, automobilů a mobility obecně (např. letecké) v přepočtu na obyvatele. Tento proces vede ke skutečnosti, že i při stagnaci a mnohdy i mírném poklesu počtu obyvatel v daném územním celku (obci, regionu), stoupá počet automobilů, domů, bytů i rekreačních objektů a ploch. Následně roste potřeba ploch pro parkování a nových silnic.

Poptávkové křivky závislosti potřeby ploch na vývoji počtu obyvatel jsou různé, např. počet osob na automobil může výrazně poklesnout pod 2 osoby na 1 automobil, potřeba parkovacích míst se může až zdvojnásobit (při stagnaci počtu obyvatel). V rámci požadavků na bydlení roste poptávka po bydlení v rodinných domech s plochami pozemků nad 1000 m². V ČR tak do značné míry narůstá zábor volné krajiny i v regionech (krajích) s poklesem počtu obyvatel. Je žádoucí, aby tento extenzivní vývoj zvolňoval, otázkou je časový horizont dosažení bodu zlomu.

5.2.3. Hospodářský pilíř

V rámci hospodářského pilíře se v současnosti (i přes výrazné projevy pandemie) projevují pozitivní makroekonomické trendy z posledních let růstu ekonomiky, zejména absolutně nízká úroveň nezaměstnanosti na většině území kraje. Tato situace je spjata s dlouhodobě neudržitelnou expanzivní měnovou politikou a politikou „levných peněz“, která je zdrojem „hypotéční expanze“ se zásadními dopady na intenzitu suburbanizace i v MSK.

Problémem ČR je **zastaralá a územně nedostatečně zacílená podpora regionů** (podpora je stále soustředěná na průmyslové zóny generující dovoz pracovní síly). Široké územní zacílení veřejných podpor a transferů (dotačních programů) vede k nedostatečné podpoře území, která jsou nejpotřebnější (okresy Karviná a Bruntál). V rámci regionální hospodářské politiky není do regionu MSK směřována přiměřená pomoc pro případ hospodářských výkyvů a již započatého úplného útlumu těžby uhlí.

Změny v oblasti mobility (ekologická či pandemická omezení vedoucí ke snížení např. letecké dopravy) generují zvýšení místní (regionální) poptávky po rekreačních kapacitách. Zvýšený tlak je pravděpodobný i na kapacity v oblasti zimní rekreace. Zde je nezbytné připomenout, že není dostatečně využito potenciál rozvoje lázeňství a rekreace MSK (Karviná, Vítkovsko).

V rámci MSK je možno z hlediska vývojových trendů rozlišit 6 odlišných regionů s odlišnými vývojovými trendy:

- **Ostravsko** koncentrující obslužné, obytné, dopravní i výrobní funkce a přesouvající část aktivit na západ (zejména bydlení, včetně návaznosti na město Opavu) a jih (podnikatelské a dopravní aktivity – Mošnov). Toto území s dobrou dopravní polohou vyžaduje podporu intenzivní restrukturalizace průmyslu a posílení terciéru včetně přesunu odvětví napojených na veřejné zdroje.
- **Podbeskydí** tvořící pás území s hodnotovým pólem bydlení (SO ORP Frýdlant nad Ostravicí) v návaznosti na rekreační atraktivitu CHKO Beskydy a úspěšný rozvoj podnikatelských aktivit (Nošovice, Třinec, Kopřivnice). V širším pojetí je možno k tomuto území přiřadit i Novojičínsko a přechodné území Moravské brány.
- **Karvinsko** kumulující největší problémy z hlediska všech tří pilířů udržitelného rozvoje. Území vykazuje nejvyšší intenzitu poklesu počtu obyvatel vlivem nepříznivého sociálně ekonomického vývoje (ve městech). Toto území navazující na centrum kraje, město Ostravu, vyžaduje masivní regionální podporu a zásadní změnu jeho vnímání na decizní i mediální úrovni. Vlastní území nabízí vysoký potenciál tvorby atraktivní post montánní krajiny.
- **Jesenicko** zahrnující plošně rozsáhlá území „pohraničí“ s problémy sociálně ekonomického rozvoje od poloviny 19. století, a zvláště důsledky druhé světové války a transformace zemědělství po r. 1990. Z územního hlediska se negativní vývoj koncentruje na Osoblažsku a Vítkovsku. Relativně lepší vývoj vykazovaly obce navázané na rozvoj rekreace a vlastní Krnovsko. Dosud vykazované trendy ukazují na skutečnost, že se nepodařilo najít přiměřenou formu regionální podpory tohoto území, která není podmíněna pouze objemem vynaložených prostředků, je však determinována územně s ohledem na specifika této krajiny.

Dvě silně specifická území:

- **Hlučínsko** je historicky determinované území s vazbami na Německo (Prusko), které přetrvávají dodnes. Specifická soudržnost obyvatel založená na relativní stabilitě rodinného života, tradici individuálního bydlení, vztahu k práci (tradice např. odvětví stavebnictví) a pořádku se dodnes odráží ve struktuře osídlení a sociálních charakteristikách (např. nízký podíl dětí narozených mimo manželství). I toto území se sociálně vyvíjí, jeho specifika jsou patrná zejména na území vesnic v okolí Kravař.
- **Jablunkovsko** tvoří okrajové území kraje a ČR. V minulosti se jednalo o velmi chudý region s rozsáhlou dojížděnkou za prací především na Třinecko. Vnímání „etnické odlišnosti“, ale i vazeb na Polsko a Slovensko, spoluvytváří specifika tohoto území. Zajímavou skutečností jsou nejen kulturní tradice, ale i sociální chování (nízký podíl exekucí) a soudržnost lokálních komunit.

6. URČENÍ PROBLÉMŮ K ŘEŠENÍ V ÚZEMNĚ PLÁNOVACÍCH DOKUMENTACÍCH, PŘÍPADNĚ ÚZEMNÍCH STUDIÍCH

6.1. POŽADAVKY NA ZMÍRNĚNÍ NEBO OMEZENÍ URBANISTICKÝCH, DOPRAVNÍCH NEBO HYGIENICKÝCH ZÁVAD

- využívat plochy brownfields jako transformační plochy (plochy přestavby) pro rozvoj sídel
- jako transformační plochy (plochy přestavby) vymezit chybějící nebo nevyhovující veřejná prostranství
- posilovat konektivitu ploch zeleně ve městech
- podporovat udržitelnou dopravu vymezením bezpečných cyklostezek a stezek pro pěší zejména ve městech
- doplnit chybějící úseky dálkových cyklostezek
- posilovat prostupnost území obnovou cest v krajině
- omezovat fragmentaci krajiny nekoncepční novou zástavbou
- omezit nadbytečnou regulaci v ÚPD způsobující nedostatečnou flexibilitu a nutnost neustálých změn
- minimalizovat zábor volné krajiny a ZPF (nestanovovat v ÚPD příliš velkou minimální plochu pozemků pro rodinné domy, aplikovat zásady urbanistické ekonomie, nevymezovat zastavitelné plochy nad rámec reálných potřeb)
- vytvořit územní podmínky pro vyřešení odkanalizování sídel nad 2000 obyvatel a čištění odpadních vod
- zkapacitnit dopravní propojení specifické oblasti SOB3 Jeseníky – Králický Sněžník s centrální částí kraje
- zlepšit dopravní dostupnost Vítkovska a Bílovecka do spádových sídelních center
- nevymezovat zastavitelné plochy v záplavových územích; stávající zastavitelné plochy v záplavových územích pokud možno vypustit a případně nahradit
- nevymezovat zastavitelné plochy v sesuvných územích
- propojit železniční trati ČR a Polska v oblasti Jeseníků a Osoblažska

6.2. POŽADAVKY NA ZMÍRNĚNÍ NEBO OMEZENÍ VZÁJEMNÝCH STŘETŮ ZÁMĚRŮ NA PROVEDENÍ ZMĚN V ÚZEMÍ A STŘETŮ ZÁMĚRŮ S LIMITY VYUŽITÍ ÚZEMÍ S HODNOTAMI

- minimalizovat důsledky fragmentace krajiny dopravní infrastrukturou stanovením územních podmínek pro průchod biokoridorů ÚSES
- nevymezovat plochy pro VTE a fotovoltaiku v přírodně a krajinářsky nejhodnotnějších lokalitách kraje a v blízkosti obytné zástavby
- minimalizovat konflikt všech záměrů se zájmy ochrany přírody a krajiny a kulturními hodnotami území
- regulovat suburbanizační procesy v okolí měst a v pásu Podbeskydí
- vymezovat rozvojové plochy pro podnikatelské aktivity s ohledem na minimalizaci záboru ZPF

6.3. POŽADAVKY NA ZMÍRNĚNÍ NEBO OMEZENÍ NEGATIV V ÚZEMÍ, VYUŽITÍ POTENCIÁLŮ ÚZEMÍ A NA SNÍŽENÍ NEVYVÁŽENÉHO VZTAHU PODMÍNEK PRO PŘÍZNIVÉ ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ, HOSPODÁŘSKÝ ROZVOJ A SOUDRŽNOST SPOLEČENSTVÍ OBYVATEL

- vytvořit územní podmínky pro zlepšení emisní a následně imisní situace

- podporovat zadržování vody v krajině
- vytvořit územní podmínky pro využití potenciálu ploch po důlní činnosti pro revitalizaci krajiny a posílení rekreačních funkcí
- vytvořit územní podmínky pro využití potenciálu léčivých pramenů pro rozvoj rekreace a lázeňství
- vytvořit územní podmínky pro regeneraci panelových sídlišť s důrazem na hierarchii a zkvalitnění veřejných prostranství a řešení parkování
- reagovat nástroji územního plánování na procesy stárnutí obyvatel v oblasti občanské vybavenosti a bydlení
- vymezovat plochy přestavby na území brownfieldů s dostatečnou flexibilitou pro budoucí využití
- podporovat změny legislativy pro uplatnění současného funkčního prostorového plánování a udržitelnosti rozvoje území.